

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Спеціальна моніторингова місія в Україні

ТЕМАТИЧНИЙ ЗВІТ

ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В ОХОПЛЕНИХ
КОНФЛІКТОМ РАЙОНАХ НА СХОДІ УКРАЇНИ

(1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

Листопад 2020

Опубліковано Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ в Україні

© Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні 2020 р.

Усі права захищені. Використання та копіювання змісту цього видання дозволяється виключно в некомерційних цілях та за умови обов'язкового посилання на Спеціальну моніторингову місію ОБСЄ в Україні.

Звіт англійською, українською та російською мовами доступний за посиланням:

<http://www.osce.org/ukraine-smm>

ЗМІСТ

Короткий виклад	4
Розділ 1 «Вступ»	6
Розділ 2 «Методологія»	7
Перешкоджання Місії під час перевірки повідомлень про жертви серед цивільного населення	7
Розділ 3 «Стислий виклад спостережень»	8
Кількість жертв за типом інциденту	9
Кількість жертв за областями	10
Кількість цивільних жертв за статтю та віком	13
Розділ 4 «Вплив порушень режиму припинення вогню на життя цивільного населення»	15
Ведення бойових дій та ескалація насильств	18
Розділ 5 «Жертви від вибуху мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів»	21
Неправильне поводження або розбирання невибухлих боєприпасів, інших боєприпасів та вибухонебезпечних предметів	23
Річки та береги річок	23
Райони поблизу підконтрольних уряду КПВВ і відповідних блокпостів збройних формувань	24
Поля і сільськогосподарські землі	25
Розмінування за сприяння та моніторингу СММ	25
Заключні спостереження	27

КОРОТКИЙ ВИКЛАД

У 2017 році Місія оприлюднила тематичний звіт про жертви серед цивільного населення, зафіксовані в Донецькій та Луганській областях України у 2016 році. У цьому звіті охоплено період із 1 січня 2017 до 15 вересня 2020 рр. Протягом цього періоду СММ підтвердила інформацію про 946 жертв серед цивільного населення, із яких 161 особа загинула.

Основні цифри:

Кількість жертв за роками

- 486 у 2017 році; 238 у 2018 році; 148 у 2019 році; 74 у 2020 році (із 1 січня до 15 вересня)

Кількість жертв за типом інциденту

- 66 загиблих і 452 поранені від обстрілів із важкого озброєння
- 11 загиблих і 96 поранених від ураження стрілецькою зброєю та легким озброєнням
- 81 загиблий і 231 поранений від вибуху мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів
- 3 загиблі і 6 поранених з інших причин

Кількість жертв за областями та підконтрольністю

- 750 у Донецькій області та 196 у Луганській області
- Підконтрольні урядові райони: 223 у Донецькій області та 47 у Луганській області
- Непідконтрольні урядові райони: 513 у Донецькій області та 144 у Луганській області
- Райони, непідконтрольні жодній зі сторін: 14 у Донецькій області та 5 у Луганській області

Кількість жертв за статтю та віком

- 531 чоловік, 315 жінок та 100 дітей (73 хлопці та 27 дівчат)
- Серед дорослих, загиблих або поранених внаслідок вибуху мін та невибухлих боєприпасів, 72% — чоловіки; серед неповнолітніх 90% припадає на хлопчиків
- У понад 40% випадків загибелі або поранення чоловіків від вибуху мін та невибухлих боєприпасів це сталося через неправильне поводження з цими предметами або спроби розібрати їх; серед хлопчиків цей показник сягає 87%
- Серед мирних жителів, які загинули або дістали поранення від вибухів мін та вибухонебезпечних предметів поблизу берегів річок, більш ніж 70% — чоловіки

Із загальної кількості жертв серед цивільного населення (946), підтверджених Місією, у 625 випадках мирні жителі стали жертвами **обстрілів з важкого озброєння або ураження вогнем зі стрілецької зброї та легкого озброєння**: 77 загиблих та 548 поранених. Понад 85% цих жертв зафіксовано в Донецькій області. У чотирьох гарячих точках з обох боків лінії зіткнення (три в Донецькій області та одна в Луганській області) було зареєстровано майже 75% жертв серед цивільного населення через обстріли зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння.

Міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети стали причиною 312 жертв серед цивільного населення (81 загиблий та 231 поранений) і спричинили більше смертельних випадків, ніж обстріли зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння. Мирні жителі гинули або зазнавали поранень від цих предметів за різних обставин, зокрема під час роботи в полях, під час риболовлі або прогулянок

уздовж берегів річок, у житлових секторах та на контрольних пунктах в'їзду-виїзду (КПВВ), де здійснюється перетин лінії зіткнення. Такі інциденти відбувалися навіть у віддалених від лінії зіткнення населених пунктах.

Ймовірність загибелі або поранення від мін та інших вибухонебезпечних предметів для чоловіків (186 жертв) у 2,5 рази вища, ніж для жінок (73), а ймовірність загибелі або поранення від цих предметів для хлопчиків (48) майже у десять разів перевищувала цей показник для дівчат (5). У 150 випадках мирні жителі ставали жертвами спрацювання мін та інших вибухонебезпечних предметів через неправильне поводження з невибухлими боєприпасами або іншими боєприпасами чи спроби розібрати їх. Цим підкреслюється необхідність проведення більш сфокусованого аналізу того, наскільки відрізняється досвід чоловіків і жінок, хлопців і дівчат під час конфлікту, а також необхідність активізації зусиль, спрямованих на підвищення рівня обізнаності та просвітництво цивільного населення щодо небезпек, пов'язаних із цими предметами.

Через цілу низку чинників, включно з перешкодами, із якими стикається Місія в умовах пандемії COVID-19, а також з огляду на міркування безпеки та через відмову співрозмовників із непідконтрольних урядові районів надавати інформацію, наразі є 41 повідомлення про жертви серед цивільного населення, що сталися в період між 1 січня та 15 вересня 2020 року, за якими Місія поки не спроможна їх перевірити. СММ продовжуватиме уточнювати ці повідомлення та включити їх у звіти після того, як інформація про ці жертви буде підтверджена.

22 липня 2020 року на засіданні Тристоронньої контактної групи (ТКГ) було досягнуто домовленість про додаткові заходи з посилення режиму припинення вогню. За 51 день, починаючи з 27 липня — дати, коли домовленість набула чинності — і до 15 вересня, СММ зафіксувала помітне зменшення кількості зареєстрованих порушень режиму припинення вогню, які залишалися на відносно низькому рівні. За цей період Місія отримала лише одне повідомлення про жертву серед цивільного населення внаслідок обстрілу з важкого озброєння або стрілецької зброї та легкого озброєння, яке сталося 27 липня.

Однак інциденти, пов'язані з мінами та іншими вибухонебезпечними предметами, трапляються і далі: у період між 27 липня та 15 вересня Місія підтвердила та повідомила про 8 жертв, зокрема про один летальний випадок. Це підкреслює той факт, що навіть коли кількість порушень режиму припинення вогню зменшується, міни та інші вибухонебезпечні предмети досі становлять серйозну загрозу для життя цивільних осіб.

Залишається критично важливим, щоб сторони дотримувалися режиму припинення вогню та вживали заходів для зниження загрози від обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння. Крім того, відображені у звітах результати спостережень підкреслюють необхідність повноцінного дотримання сторонами зобов'язань, взятих у березні 2016 року, коли було ухвалене Рішення ТКГ про протимінну діяльність щодо позначення, огороження та картування всіх ділянок (районів), що підлягають розмінуванню, а також щодо сприяння інформуванню цивільного населення про міну небезпеку та ризики й небезпеки, пов'язані із цими вибухонебезпечними предметами.

РОЗДІЛ 1 «ВСТУП»

Моніторинг та звітування Місією щодо жертв серед цивільного населення внаслідок збройного конфлікту на сході України є складовою частиною мети СММ, яка полягає у «сприянні зниженню напруженості і забезпеченню миру, стабільності та безпеки, а також моніторингу та підтримці виконання всіх прийнятих у рамках ОБСЄ принципів і зобов'язань»¹. На виконання мандата Місії, яка діє згідно з принципами неупередженості та прозорості, доручено збирати інформацію та звітувати про безпекову ситуацію, а також здійснювати моніторинг дотримання прав людини та сприяти їх дотриманню, одночасно встановлюючи факти та звітуючи про них у відповідь на конкретні інциденти та повідомлення про інциденти, включно з випадками, які стосуються ймовірних порушень принципів та зобов'язань ОБСЄ. Усі держави-учасниці ОБСЄ взяли на себе зобов'язання дотримуватися та забезпечувати дотримання міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо захисту цивільного населення².

Як неодноразово зазначалося у щоденних звітах СММ та численних тематичних звітах, опублікованих Місією, цивільні особи з обох боків лінії зіт-

кнення стикаються зі значними труднощами через конфлікт. Це не лише суттєво вплинуло на їхні засоби до існування та можливість доступу до таких послуг, як освіта та охорона здоров'я, але найголовніше, що їхні життя опинилися під загрозою через постійні обстріли зі стрілецької зброї та важкого озброєння, а також через наявність мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів³. У період із 1 січня 2017 до 15 вересня 2020 рр. безпосередньо внаслідок конфлікту з обох боків лінії зіткнення в Донецькій та Луганській областях загинули або дістали поранення загалом 946 мирних жителів.

Цей звіт охоплює спостереження СММ за період із 1 січня 2017 до 15 вересня 2020 рр. та містить чотири основні розділи, у яких представлено методологію перевірки та підтвердження інформації про жертв серед цивільного населення (Розділ 2); стислий виклад спостережень щодо жертв серед цивільного населення за типом інциденту, регіоном, а також статтю та віком (Розділ 3); вплив порушень режиму припинення вогню на життя цивільного населення (Розділ 4); та вплив мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів (Розділ 5); і насамкінець наведені заключні спостереження.

¹ Рішення № 1117 Постійної ради ОБСЄ від 21 березня 2014 року про розміщення спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні.

² Гельсінський документ Ради з безпеки та співробітництва в Європі: «Виклик часу змін», Гельсінський саміт, 4-а нарада, м. Гельсінкі, 10 липня 1992 р. <https://www.osce.org/files/f/documents/7/c/39530.pdf>. Див. пункт 48: «Держави-учасниці... будуть за будь-яких обставин дотримуватися та забезпечувати дотримання міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо захисту цивільного населення».

³ Звичний плін життя мирних жителів був серйозно порушений конфліктом та наявністю лінії зіткнення, яку вони можуть перетнути лише в п'ятьох офіційних КПВВ. Окрім небезпек від насильства з обох боків лінії зіткнення, конфлікт розділив сім'ї та громади, і багатьом мирним жителям доводиться перетинати лінію зіткнення, щоб отримати доступ до послуг, пенсій і соціальних виплат (у підконтрольних уряду районах), відвідати сім'ї та родичів, або ходити на роботу. Доступ цивільного населення до базових послуг, як-то водо- та газопостачання та електроенергія, також є під загрозою через обстріли зі стрілецької зброї та важкого озброєння. СММ регулярно сприяє налагодженню діалогу між сторонами та здійснює моніторинг дотримання локальних режимів припинення вогню, про які домовились сторони, для уможливлення ремонту та технічного обслуговування об'єктів цивільної інфраструктури. За останній рік СММ відобразила вплив конфлікту на життя мирних жителів у чотирьох тематичних звітах: «Вплив конфлікту на навчальні заклади та доступ дітей до освіти на сході України» (20 липня 2020 р.), «Вплив мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів на мирних жителів Донецької та Луганської областей на сході України» (5 грудня 2019 р.); «Пункти пропуску вздовж лінії зіткнення: причини переміщення цивільних осіб і труднощі, з якими вони стикаються при перетині, січень 2018 – жовтень 2019 (28 листопада 2019 р.) та «Сприяння проведенню та моніторингу СММ ремонтних робіт на об'єктах інфраструктури на сході України» (4 листопада 2019 р.).

РОЗДІЛ 2 «МЕТОДОЛОГІЯ»

У контексті моніторингу та звітування СММ щодо жертв серед цивільного населення термін «жерт-ви серед цивільного населення» включає осіб, які безпосередньо не брали участі у бойових діях і загинули або зазнали тілесних ушкоджень внаслідок збройного конфлікту. Сюди входять випадки смерті та травмування, спричинені будь-яким способом, задіяним у конфлікті, зокрема обстріли з важкого озброєння, ураження вогнем зі стрілецької зброї та легкого озброєння, через міни, невибухлі боєприпаси, вибухонебезпечні предмети, саморобні вибухові пристрої (СВП), а також розбирання вибухонебезпечних предметів або неправильне поводження з ними. Місія також включає у звіти інциденти, коли цивільні особи гинули або зазнавали поранень внаслідок дорожніх інцидентів за участю військової техніки. У цьому звіті не розглядаються випадки смерті від травм, опосередковано пов'язаних зі збройним конфліктом, як-от випадки смерті з природних причин на блокпостах під час перетину лінії зіткнення, смерть через відсутність доступу до медичної допомоги, смерть від самогубства або інші випадки заподіяння собі шкоди зброєю, що застосовується у збройному конфлікті, а також випадки домашнього насильства.

З метою перевірки повідомлень про жертви серед цивільного населення Місія звертається до різних джерел: жертв, членів родини загиблих, свідків, медичного персоналу та інших співрозмовників, які є першоджерелом інформації про інцидент. Заяви співрозмовників підтверджуються спостереженнями наземних патрулів СММ, а також матеріалами фото- та відеофіксації, зібрані завдяки засобам технічного моніторингу Місії.

Перешкодженні Місії під час перевірки повідомлень про жертви серед цивільного населення

Як зазначається у тематичних звітах «Обмеження свободи пересування СММ» (за відповідні

півріччя), Місія і далі стикається з перешкодами у виконанні свого мандата, включно під час перевірки інформації про жертви серед цивільного населення.

Співрозмовники з-поміж цивільного населення, особливо в медичних закладах у непідконтрольних урядові районах, часто неохоче розмовляють зі спостерігачами Місії, неодноразово посилаючись на «накази» або «відсутність дозволу на спілкування з СММ» з боку тих, кому належить фактичний контроль, а часом висловлюють занепокоєння, що таке спілкування матиме для них негативні наслідки. Наприклад, протягом весняних місяців 2019 року СММ неодноразово стикалася з відмовами в лікарні №2 у Горлівці та лікарні №14 у Донецьку, що заважало Місії підтвердити деякі випадки протягом майже трьох місяців. В інших випадках через наявність мін та інших вибухових пристроїв СММ не може дістатися місця інциденту або розпитати відповідних співрозмовників, внаслідок чого виникають затримки в перевірці свідчень про жертви серед цивільного населення або цей процес взагалі унеможлиблюється.

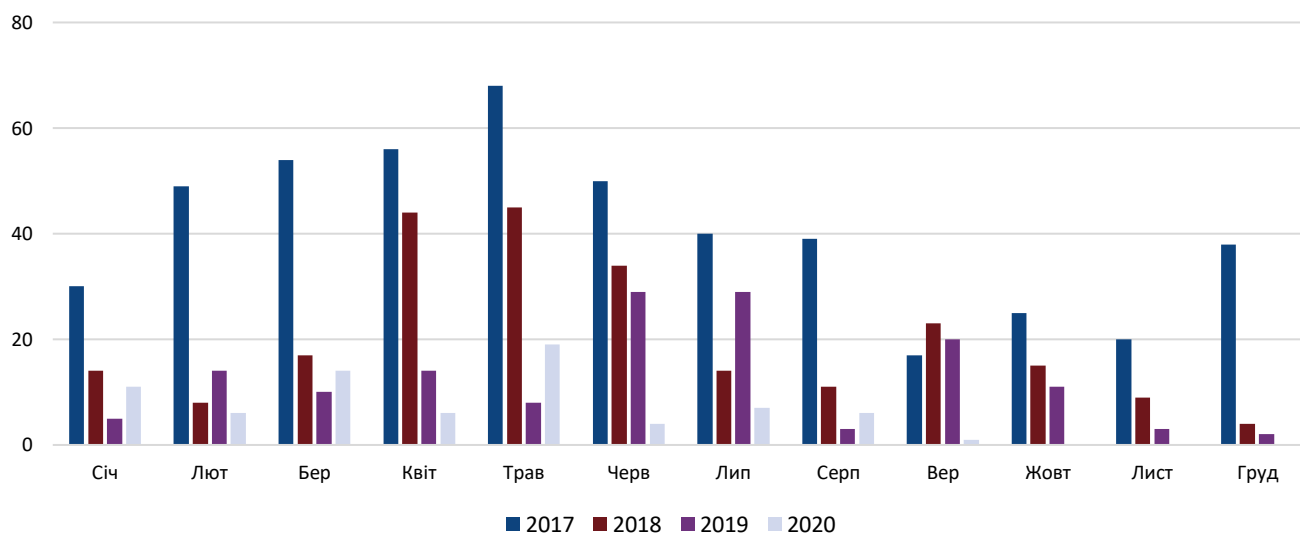
Крім того, з березня 2020 року Місія повинна була адаптувати свою діяльність в умовах пандемії COVID-19, що вплинуло на її здатність перевіряти повідомлення про жертви серед цивільного населення. Необхідний для виконання цього завдання час збільшився, оскільки пандемія призвела до скорочення кількості персоналу та змін у взаємодії Місії зі співрозмовниками, необхідними для підтвердження повідомлень про жертви⁴. Незважаючи на вплив пандемії, СММ продовжує підтверджувати жертви серед цивільного населення, використовуючи альтернативні засоби.

Через зазначені виклики Місія досі намагається підтвердити 41 повідомлення про жертви серед цивільного населення, які нібито сталися між 1 січня та 15 вересня 2020 року. Підтверджені випадки будуть включені до звітів Місії.

⁴ Детальніше про вплив пандемії COVID-19 на діяльність СММ див. в останньому звіті про обмеження свободи пересування СММ за період із січня до червня 2020 року.

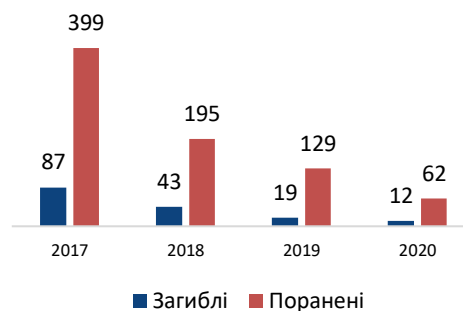
РОЗДІЛ 3 «СТИСЛИЙ ВИКЛАД СПОСТЕРЕЖЕНЬ»

Рис. 1: Жертви серед цивільного населення
(1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

У період із 1 січня 2017 до 15 вересня 2020 рр. СММ підтвердила інформацію про 946 жертв серед цивільного населення, із яких 161 особа загинула. У 2017 році кількість підтверджених жертв зросла до 486 супроти 442 у 2016 році. Кількість жертв за звітний період щорічно зменшується (Рис. 2), тим часом за 2020 рік (з січня до вересня) Місія підтвердила інформацію про 74 жертви серед цивільного населення.

Рис. 2: Загиблі та поранені
(1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

Жертви серед цивільного населення (1 січня 2017 - 15 вересня 2020рр.)

Поранені

- 1
- 2 - 5
- 6 +

Загиблі

- 1
- 2 - 5
- 6 +

--- Лінія зіткнення (орієнт.)

Джерела: адміністративні кордони — УКП ООН; дороги/річки — проект OpenStreetMap; море — Vliz (2005); акваторії МГО; інше — ОБСЄ

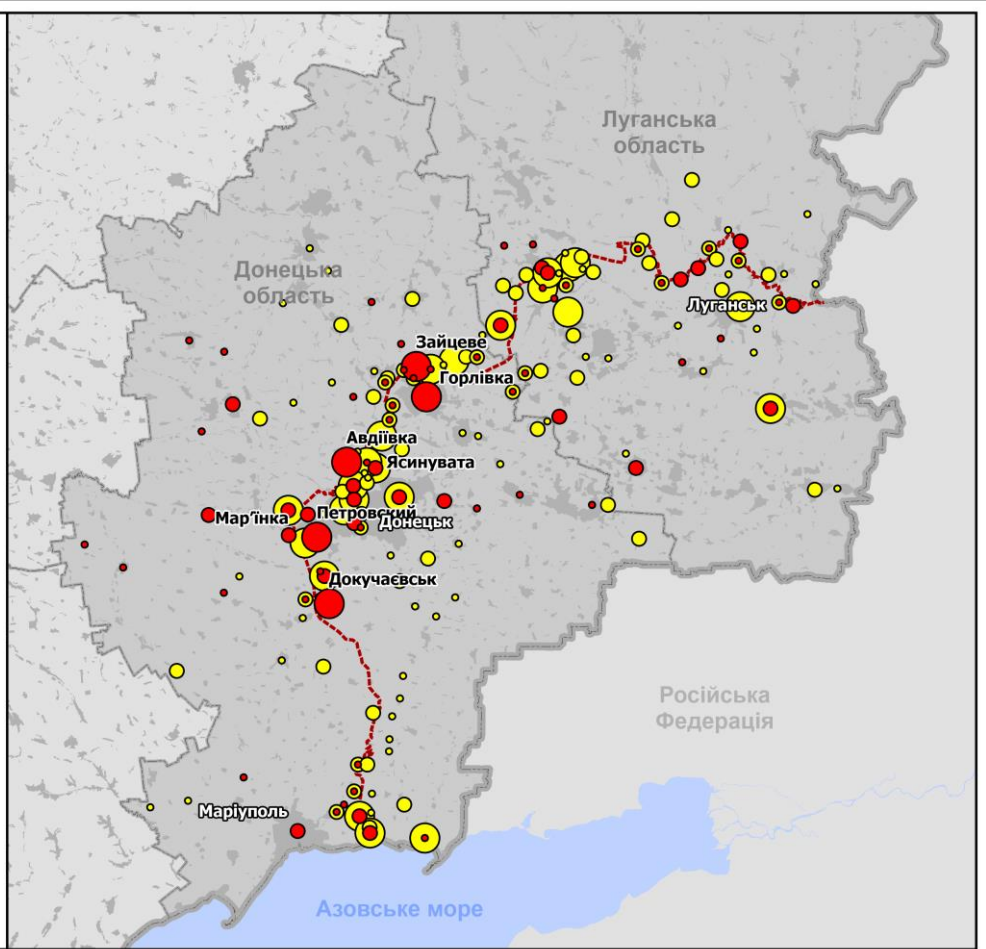
Система координат: WGS 1984 UTM Zone 37N

Ця мапа надається винятково для наочності. Відсутність помилок у мапі не гарантується, а її зміст не означає, що СММ ОБСЄ затверджує або ухвалює офіційний статус мапи.

© СММ ОБСЄ 2019 Не дозволяється використовувати, копіювати, відтворювати, передавати, транслювати, продавати, ліцензувати або застосовувати

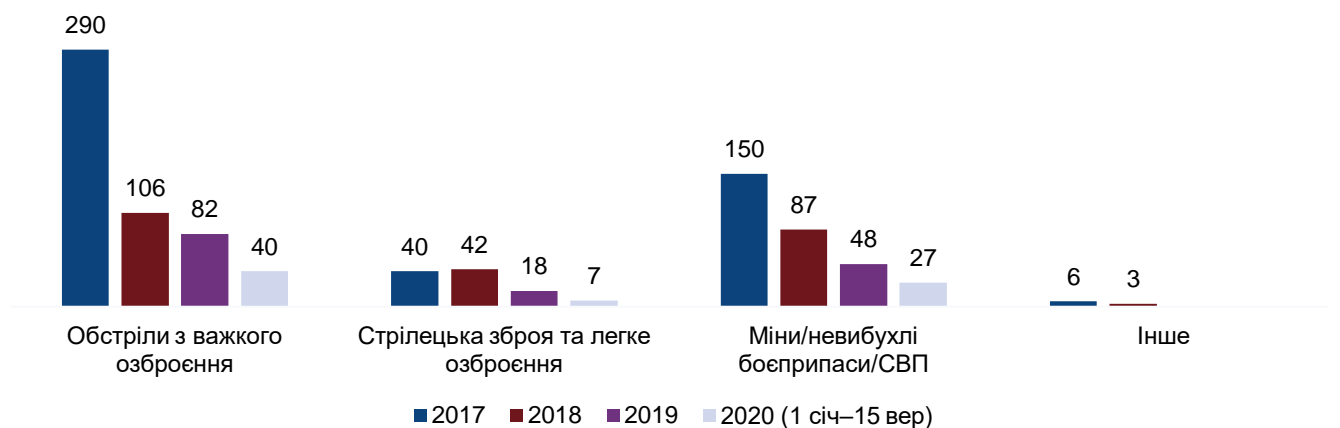
Класифікація: (циркуляр Місії 171071) ОБСЄ+

Створено: 21/10/2020

Кількість жертв за типом інциденту

Рис. 3: Жертви серед цивільного населення за типом інциденту (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

Переважна більшість жертв серед цивільного населення сталася внаслідок обстрілів із важкого озброєння (518, зокрема 66 загиблих): мінометів, гаубиць, реактивних систем залпового вог-

ню і танків (див. Рис. 3). Другою головною причиною жертв серед цивільного населення були міни, невибухлі боєприпаси та інші вибухонебез-

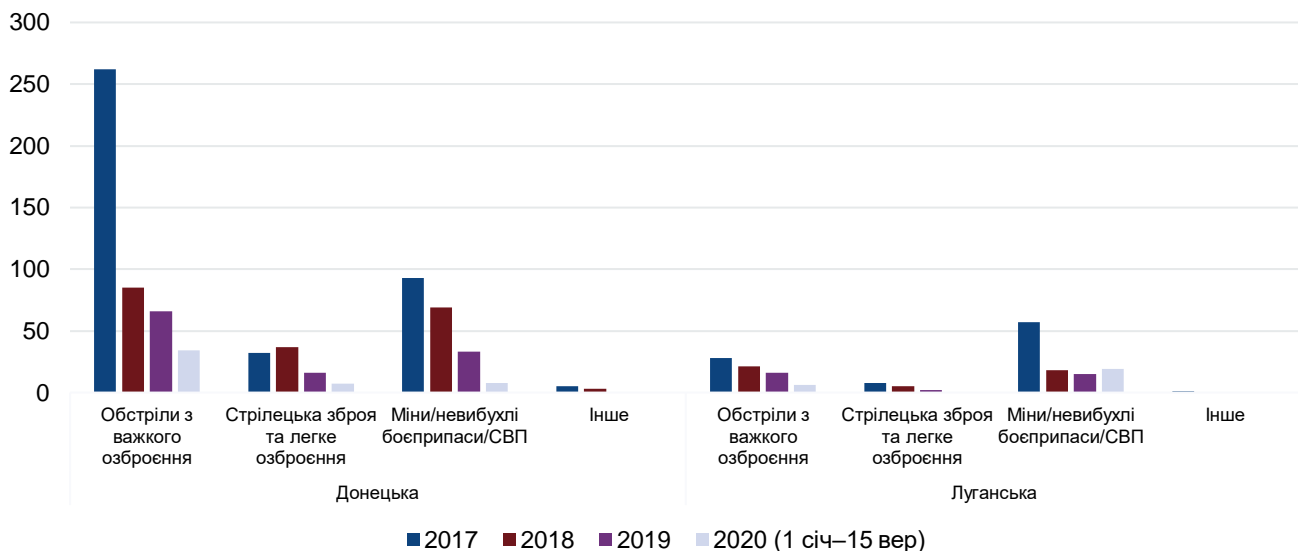
печні предмети, як-то саморобні вибухові пристрої, міни-пастки та боєприпаси, які спричинили до 312 жертв серед цивільного населення (81 загиблого). Жертвами ураження вогнем зі стрілецької зброї та легкого озброєння стали 107 осіб (11 загинули).

Загалом обстріли з важкого озброєння спричинили найбільшу кількість поранених та загиблих мирних жителів, водночас важливо зазначити, що більше всього у 2017–2019 роках цивільне населення гинуло від мін та інших вибухонебезпечних предметів. Загалом протягом звітної пе-

ріоду внаслідок спрацювання мін та вибухонебезпечних предметів загинуло більше цивільного населення, ніж від обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння разом взятих (детальніше див. Розділ 5 «Жертви серед цивільного населення від вибуху мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів»). Окрім жертв від обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння, мін та інших вибухонебезпечних предметів, Місія також підтвердила інформацію про 9 жертв серед цивільного населення внаслідок дорожніх інцидентів за участю військової техніки в зоні конфлікту.

Кількість жертв за областями

Рис. 4: Жертви серед цивільного населення за областями (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

Із 946 жертв серед цивільного населення, підтверджених протягом звітної періоду, 750 були зареєстровані в Донецькій області та 196 — у Луганській області (див. Рис. 4). Серед усіх типів інцидентів, що призводили до жертв серед цивільного населення, по кожному року, що їх охоплює звітний період, більшість випадків сталися в Донецькій області. Кількість випадків, пов'язаних з обстрілами з важкого озброєння, у Донецькій області у майже сім разів перевищує показник у Луганській області. Співвідношення випадків ураження вогнем зі стрілецької зброї та легкого озброєння в Донецькій та Луганській областях майже аналогічне, водночас випадків, пов'язаних із мінами та іншими вибухонебезпечними

предметами в Донецькій області зафіксовано майже удвічі більше.

Удвічі більше жертв серед цивільного населення зафіксовано в невідконтрольних урядові районах (657), якщо порівнювати з підконтрольними урядові районами (270) (див. Рис. 5). Ще 19 цивільних осіб загинули або отримали поранення в районах, не підконтрольних жодній зі сторін.

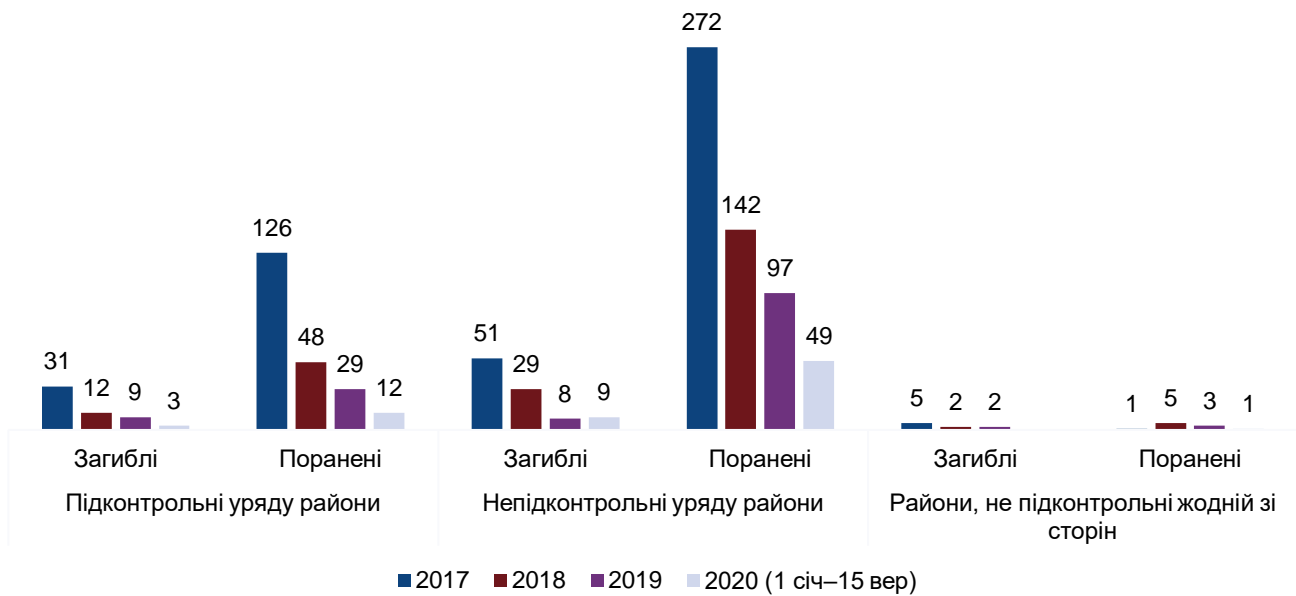
У Донецькій області Місія підтвердила інформацію про 223 жертви серед цивільного населення в підконтрольних урядові районах супроти 513 у невідконтрольних урядові районах та 14 у районах, що не контролюються жодною зі сторін. У

Луганській області Місія підтвердила інформацію про 47 жертв серед цивільного населення в підконтрольних урядові районах, 144 — у непідконтрольних урядові районах та 5 — у районах, не підконтрольних жодній зі сторін.

Серед випадків, пов'язаних з обстрілами зі стрілецької зброї, важкого та легкого озброєння, Місія зафіксувала 459 жертв у непідконтрольних

урядові районах, 157 — у підконтрольних урядові районах та 9 — у районах, не підконтрольних жодній зі сторін. 105 жертв серед цивільного населення від вибуху мін, невибухлих боеприпасів та інших вибухонебезпечних предметів зареєстровано в підконтрольних урядові районах, 197 — у непідконтрольних урядові районах та 10 — у районах, що не контролюються жодною зі сторін.

Рис. 5: Жертви серед цивільного населення за підконтрольністю (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

Жертви серед цивільного населення в Донецькій області (1 січня 2017 - 15 вересня 2020рр.)

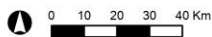
Загиблі

- 1
- 2 - 5
- 6 +

Поранені

- 1
- 2 - 5
- 6 +

--- Лінія зіткнення (орієнт.)

Джерела: адміністративні кордони — УКТП ООН; дороги/річки — проект OpenStreetMap; море — VLIZ (2005); акваторії МГО, інше — ОБСЕ

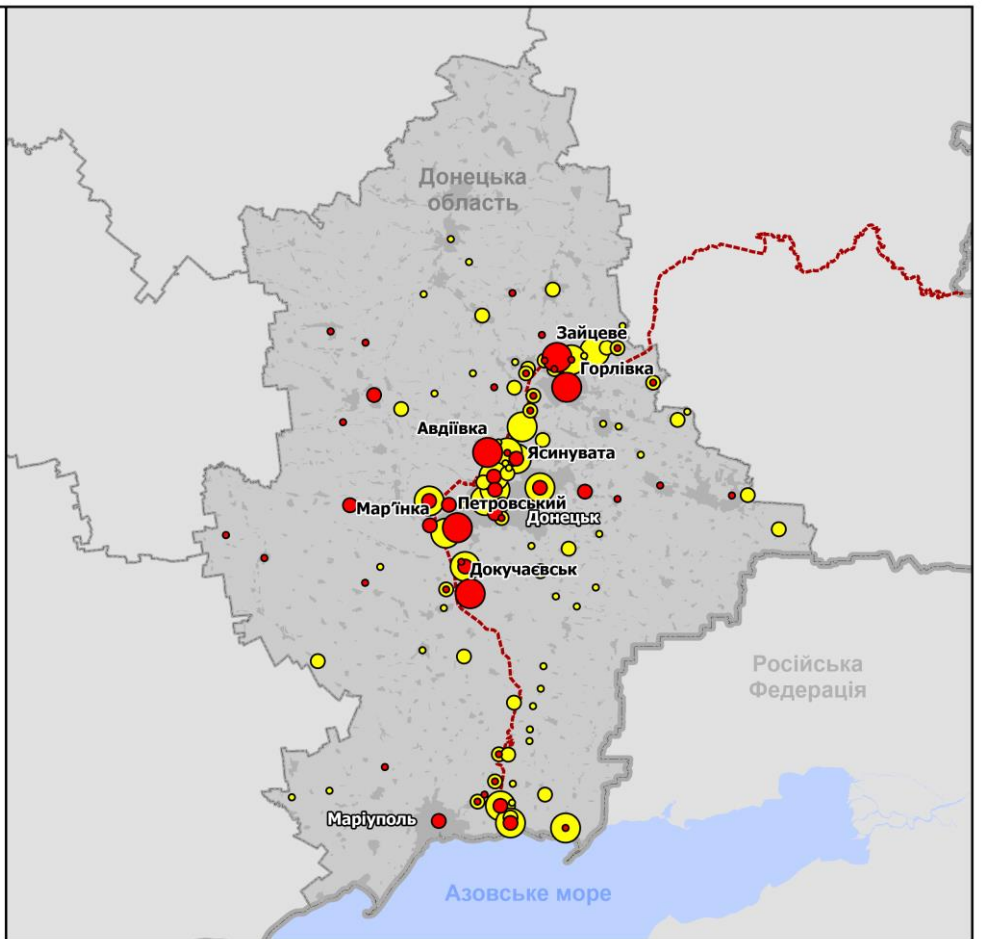
Система координат: WGS 1984 UTM Zone 37N

Ця мапа надається винятково для наочності. Відсутність помилок у мапі не гарантується, а її зміст не означає, що СММ ОБСЕ затверджує або ухвалює офіційний статус мапи.

© СММ ОБСЕ 2019 Не дозволяється використовувати, копіювати, відтворювати, передавати, транслювати, продавати, ліцензувати або застосовувати

Класифікація: (циркуляр Місії 171071) ОБСЕ+

Створено: 05/11/2020

Жертви серед цивільного населення (1 січня 2017 - 15 вересня 2020рр.)

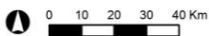
Загиблі

- 1
- 2 - 5
- 6 +

Поранені

- 1
- 2 - 5
- 6 +

--- Лінія зіткнення (орієнт.)

Джерела: адміністративні кордони — УКТП ООН; дороги/річки — проект OpenStreetMap; море — VLIZ (2005); акваторії МГО, інше — ОБСЕ

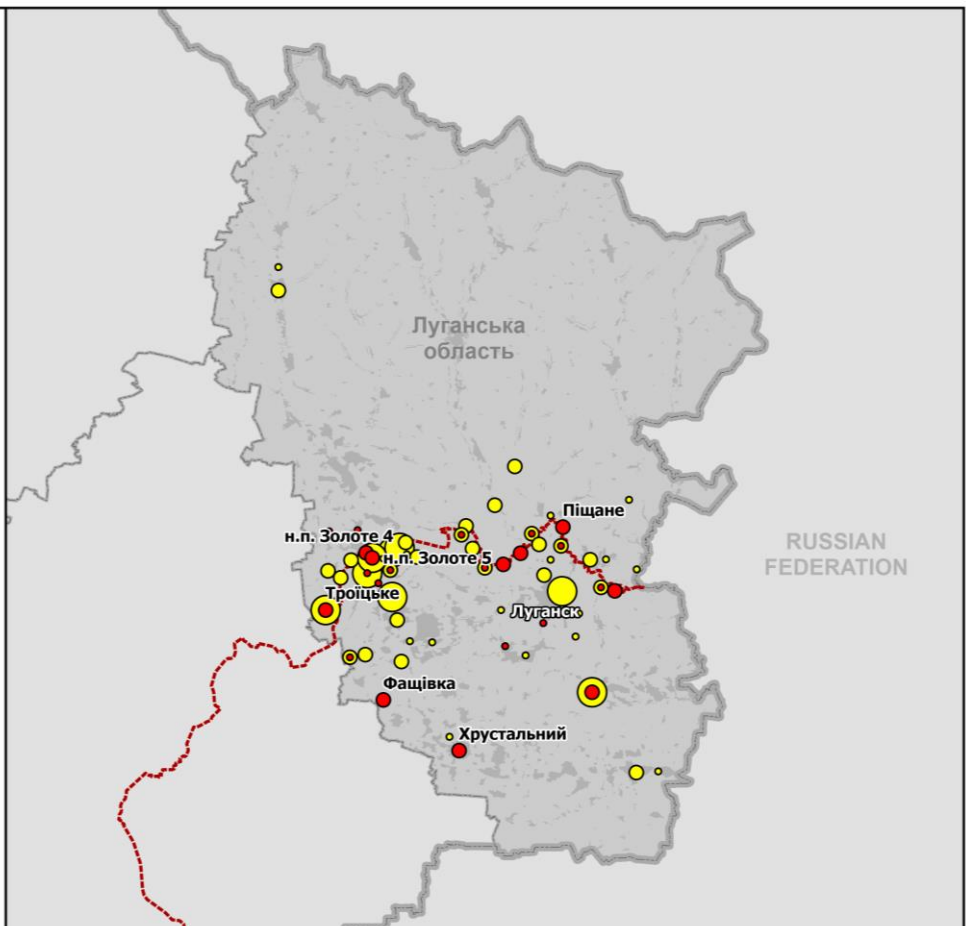
Система координат: WGS 1984 UTM Zone 37N

Ця мапа надається винятково для наочності. Відсутність помилок у мапі не гарантується, а її зміст не означає, що СММ ОБСЕ затверджує або ухвалює офіційний статус мапи.

© СММ ОБСЕ 2019 Не дозволяється використовувати, копіювати, відтворювати, передавати, транслювати, продавати, ліцензувати або застосовувати

Класифікація: (циркуляр Місії 171071) ОБСЕ+

Створено: 21/10/2020

Кількість цивільних жертв за статтю та віком

Рис. 6: Кількість загиблих за статтю та віком (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

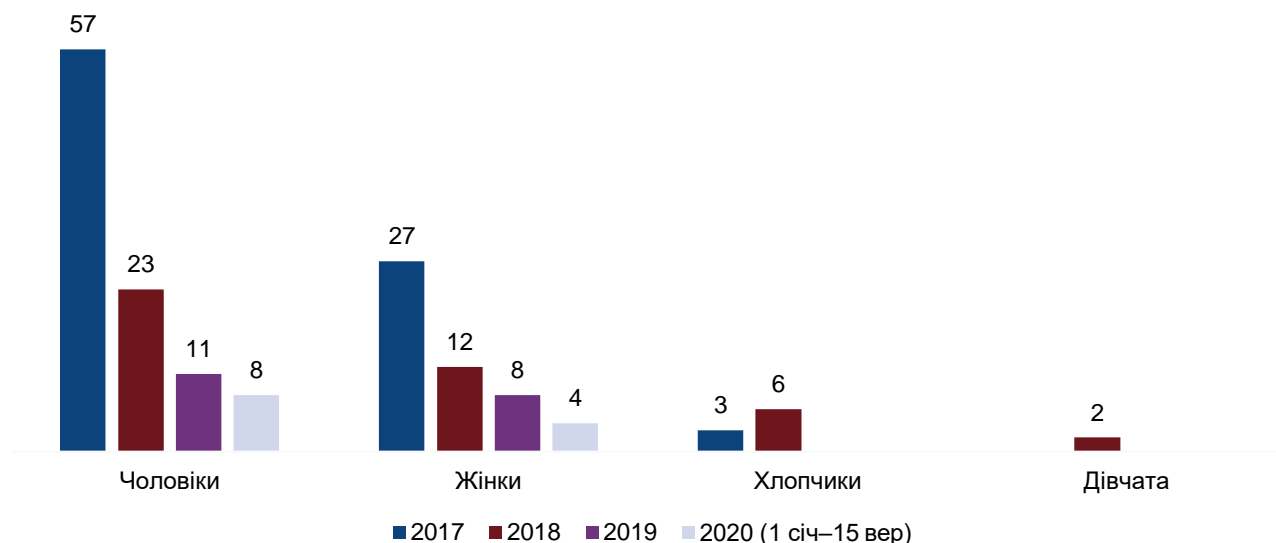
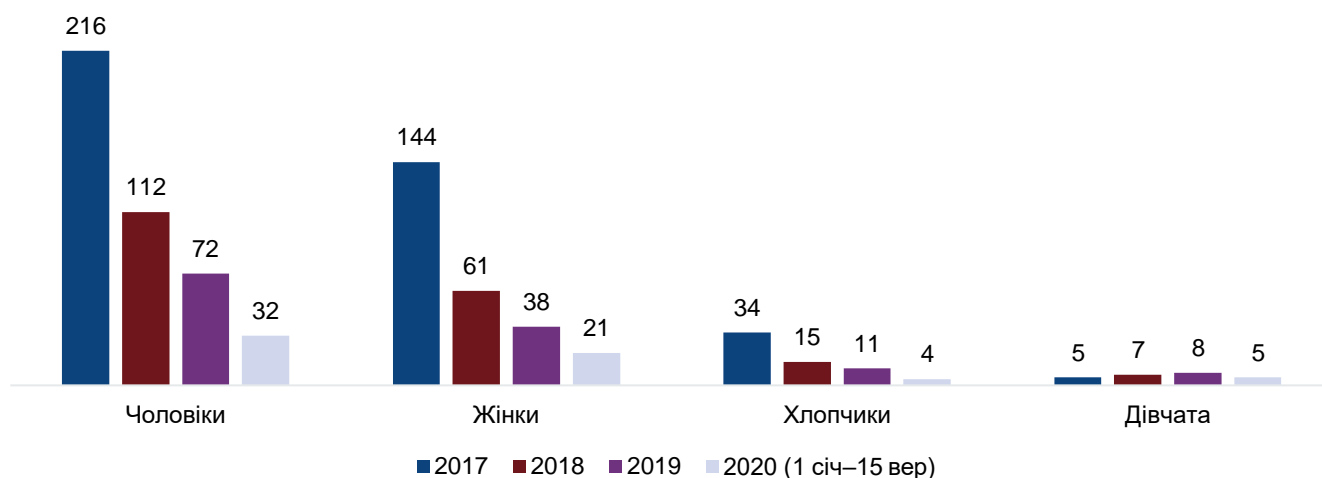

Рис. 7: Кількість поранених за статтю та віком (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

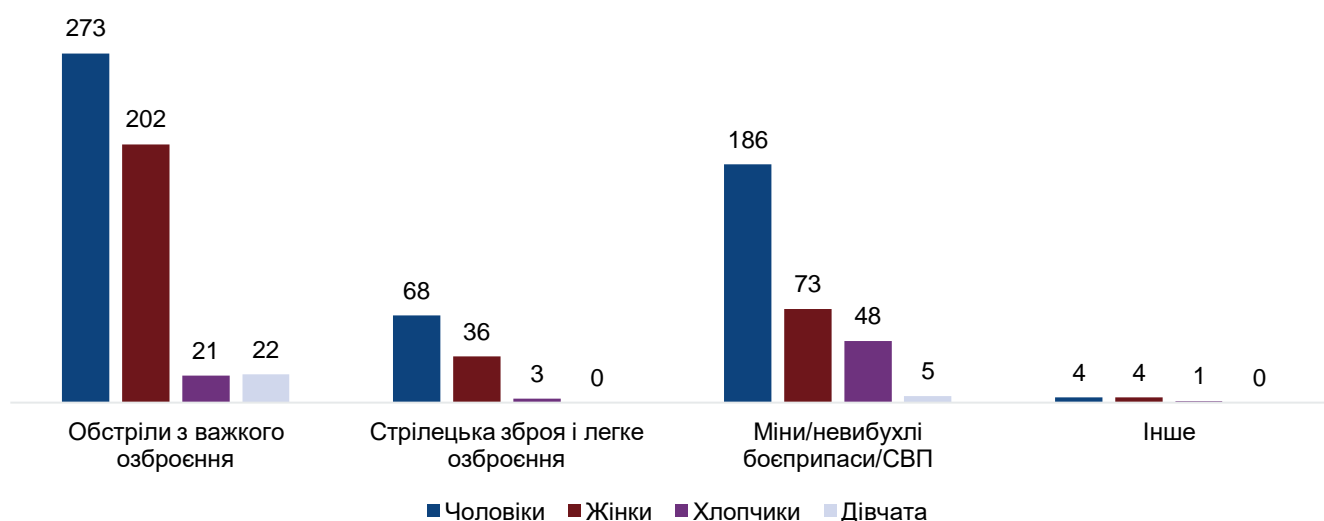
Протягом звітного періоду кількість чоловіків серед усіх загиблих становила понад 60% та 55% від усіх поранених для всіх типів інцидентів (див. Рис. 6 та 7 вище, Рис. 8 нижче). Серед дорослого населення у більшості випадків причиною жертв були обстріли з важкого озброєння (273 чоловіки та 202 жінки). На другому місці як для чоловіків, так і для жінок — міни та інші вибухонебезпечні предмети, тим часом чоловіки у 2,5 рази частіше гинули або зазнавали поранень від цих предметів, ніж жінки (186 та 73 відповідно). Як зазначено у звіті Місії за 2019 рік «Вплив мін та невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів», СММ зафіксувала та підтвердила численні випадки, коли мирні

жителі розбирали предмети, щоб видобути їхні складові частини з матеріальних причин, через цікавість або для вироблення сувенірів. 82 жертви серед чоловіків були пов'язані саме з такими інцидентами. Ще 68 чоловіків та 36 жінок стали жертвами ураження вогнем зі стрілецької зброї та легкого озброєння. Серед дорослих жертв 199 чоловіків та жінок були старші 60 років (97 чоловіків та 102 жінки). Більшість цивільного населення віком старше 60 років загинули чи дістали поранення через обстріли з важкого озброєння (66 чоловіків та 79 жінок).

Протягом звітного періоду СММ підтвердила інформацію про 100 жертв серед дітей (73 хлопчиків та 27 дівчат), зокрема обстріли з важкого озброєння призвели до 43 жертв (21 хлопчик та 22 дівчинки). Більшість випадків, коли діти ставали жертвами обстрілів, сталися у той час, коли вони перебували у своїх будинках або поруч із ними або в домівках членів родини, із якими вони мешкали. Як показано на Рис. 8 (нижче), хлопчики майже в десять разів частіше гинули

або отримували поранення внаслідок спрацювання мін та інших вибухових пристроїв ніж дівчата (48 та 5 відповідно). 42 хлопчики постраждали від цих предметів у випадках, коли вони неправильно поводитися з невибухлими боеприпасами чи іншими боеприпасами або намагалися розібрати їх. Ще троє дітей (усі хлопці) отримали поранення внаслідок ураження вогнем зі стрілецької зброї та легкого озброєння.

Рис. 8: Жертви серед цивільного населення за типом інцидентів та за статтю і віком (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

РОЗДІЛ 4 «ВПЛИВ ПОРУШЕНЬ РЕЖИМУ ПРИПИНЕННЯ ВОГНЮ НА ЖИТТЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ»

Майже 500-кілометрова лінія зіткнення проходить через головні міста та містечка в Донецькій та Луганській областях або безпосередньо близько від них. У Донецькій області невідконтрольний урядові Донецьк має населення приблизно 940 000 осіб та понад 260 000 мирних жителів проживають у невідконтрольній урядові Горлівці та прилеглих селищах⁵. У Луганській області в районі навколо Золотого з обох боків лінії зіткнення проживають приблизно 100 000 жителів, а населення невідконтрольного урядові Луганська становить близько 400 000 жителів⁶. У Донецькій області кількість порушень режиму припинення вогню майже в 4,5 рази більше, ніж у Луганській області. Протягом звітного періоду Місія зафіксувала понад 1 143 000 порушень режиму припинення вогню (див. Рис. 9: Порушення режиму припинення вогню за роками)⁷. СММ зафіксувала понад 400 000 порушень режиму припинення вогню в Донецькій та Луганській областях у 2017 році, тим часом у подальші роки кількість таких порушень незмінно зменшувалася до приблизно 130 000, що були зафіксовані в перші 8,5 місяців 2020 року. Разом зі зменшенням кількості порушень режиму припинення вогню зменшувалось і число жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння (див. Рис. 10).

22 липня 2020 року на засіданні ТКГ було досягнуто домовленість про додаткові заходи з поси-

лення режиму припинення вогню⁸. Ці заходи набули чинності 27 липня о 00:01. Відтоді Місія зафіксувала значне зменшення кількості порушень режиму припинення вогню уздовж лінії зіткнення. За 51 день між 27 липня та 15 вересня СММ зафіксувала трохи більше 1 000 порушень режиму припинення вогню та отримала лише одне повідомлення про жертву серед цивільного населення внаслідок обстрілу з важкого озброєння або вогню зі стрілецької зброї протягом цих 51 днів, а саме про 37-річного чоловіка, який зазнав поранень у невідконтрольній урядові Мар'їнці 27 липня. Також не було жодних повідомлень про пошкодження об'єктів приватної власності або цивільної інфраструктури. Під час попередніх заяв про підтвердження відданості припиненню вогню, які тривали щонайменше 20 днів, кількість жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння також знижувалася⁹. Попри зазначене у звіті зменшення кількості жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння, у період між 27 липня та 15 вересня Місія підтвердила та повідомила про 8 жертв, зокрема про один летальний випадок, внаслідок спрацювання мін та інших вибухонебезпечних предметів. Це підкреслює той факт, що навіть коли кількість порушень режиму припинення вогню зменшується, міни та інші вибухонебезпечні предмети досі становлять серйозну загрозу для життя цивільних осіб.

⁵ Крім цього, у невідконтрольних урядові районах Донецької області, а саме в Авдіївці проживають 30 000 жителів, а Торезька міська рада налічує понад 60 000 жителів. У невідконтрольних урядові районах Донецької області в Макіївці проживають приблизно 300 000 жителів (джерело: Державна служба статистики України <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/>).

⁶ Райони навколо Золотого включають невідконтрольні урядові Попасну, Золоте-1 (Сонячний), Золоте-2 (Карбоніт), Золоте-3 (Стахановець), Золоте-4 (Родіну), Оріхове, Новотошківське і невідконтрольні урядові Первомайськ, Голубівку, Голубівське, Донецький та Золоте-5 (Михайлівку).

⁷ Порушення режиму припинення вогню за роками: 401 366 зафіксовано у 2017 році; 312 554 — у 2018 році; 299 633 — у 2019 році та 130 634 — у 2020 (із 1 січня до 15 вересня).

⁸ Повідомлення для друку Спецпредставника Чинного голови ОБСЄ після чергової зустрічі в рамках Тристоронньої контактної групи 22 липня 2020 року: <https://www.osce.org/ru/chairmanship/457888>.

⁹ Протягом 51 дня, що передували 51 дню в період між 27 липня та 15 вересня, Місія підтвердила 8 жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння. Для порівняння: (1) «Безстрокове перемир'я» розпочалося 21 липня 2019 року і тривало 40 днів; зафіксовано 3 жертви серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння, при цьому 38 жертв зафіксовано за попередні 40 днів до оголошення цього перемир'я; (2) «Хлібне перемир'я» (1 липня 2018 року) тривало 30 днів, протягом яких СММ зафіксувала 3 жертви, а також 28 жертв упродовж 30 днів до цього перемир'я; (3) «Різдвяне і новорічне перемир'я» (23 грудня 2017 року) тривало 46 днів, протягом яких Місія зафіксувала 9 жертв, а також 33 жертви за 46 днів, що передували перемир'ю; (4) «Шкільне перемир'я» (25 серпня 2017 року) тривало 29 днів, протягом яких СММ підтвердила 8 жертв, а також 21 жертву упродовж 29 днів до перемир'я. (Тривалість перемир'я — період, в останній день якого кількість порушень режиму припинення вогню досягав їх рівня, що спостерігався до початку перемир'я).

Рис. 9: Порушення режиму припинення вогню за роками (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

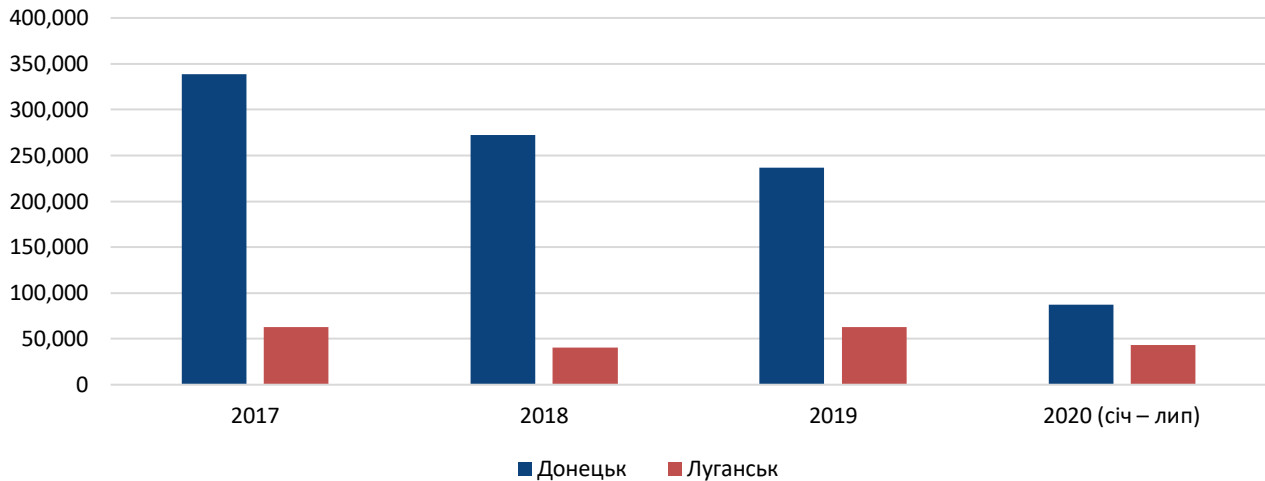
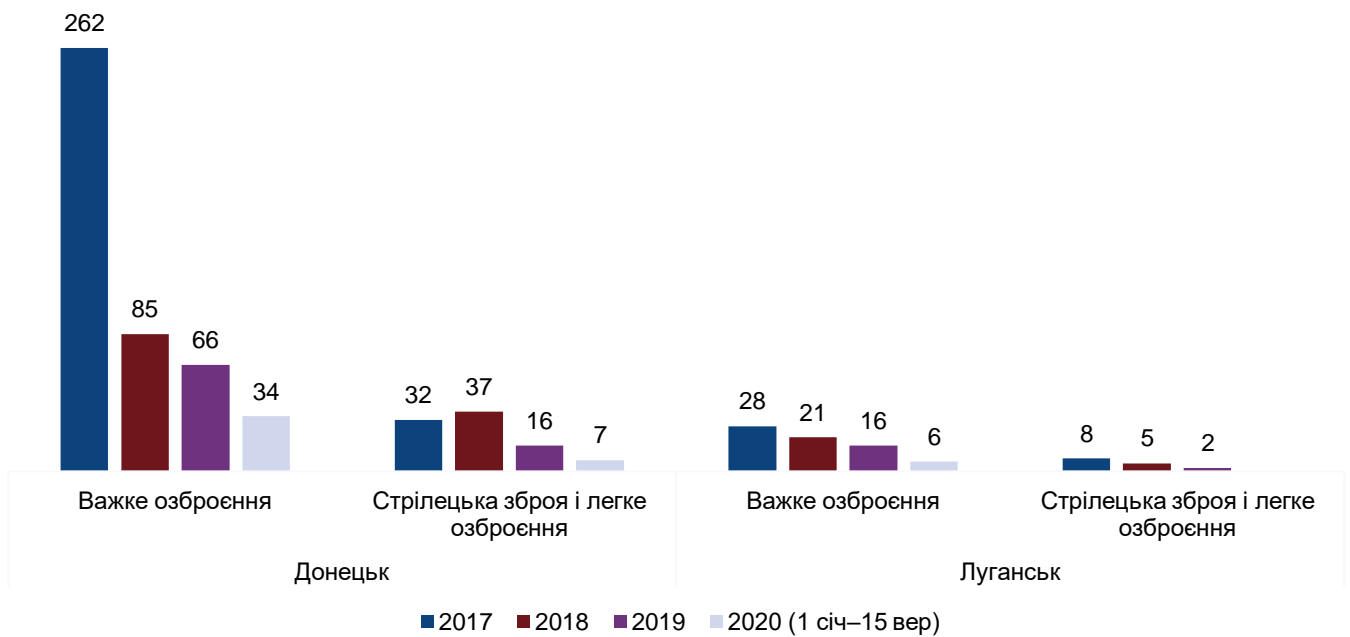

Рис. 10: Жертви серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

З усіх жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння майже 75% (464 жертв) зафіксовано в 4 районах уздовж лінії зіткнення. Найбільше жертв серед цивільного населення зафіксовано в населених пунктах навколо Авдіївки та Ясинуватої та в частинах Донецька (північній, центральній і східній)¹⁰, де зареєстровано 171 жертву (20 загиблих та 151 поранений)¹¹.

Другим за кількістю жертв внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння був район на західній околиці Донецька та прилеглі населені пункти¹² з обох боків лінії зіткнення, де зафіксовано 159 жертв (13 загиблих і

¹⁰ Цей район включає підконтрольні урядові Авдіївку, Кам'янку, Верхньоторецьке, а також невідконтрольні уряду Ясинувату, Круту Балку, Василівку, Макіївку, Яковлівку, Мінеральне й Бетманове.

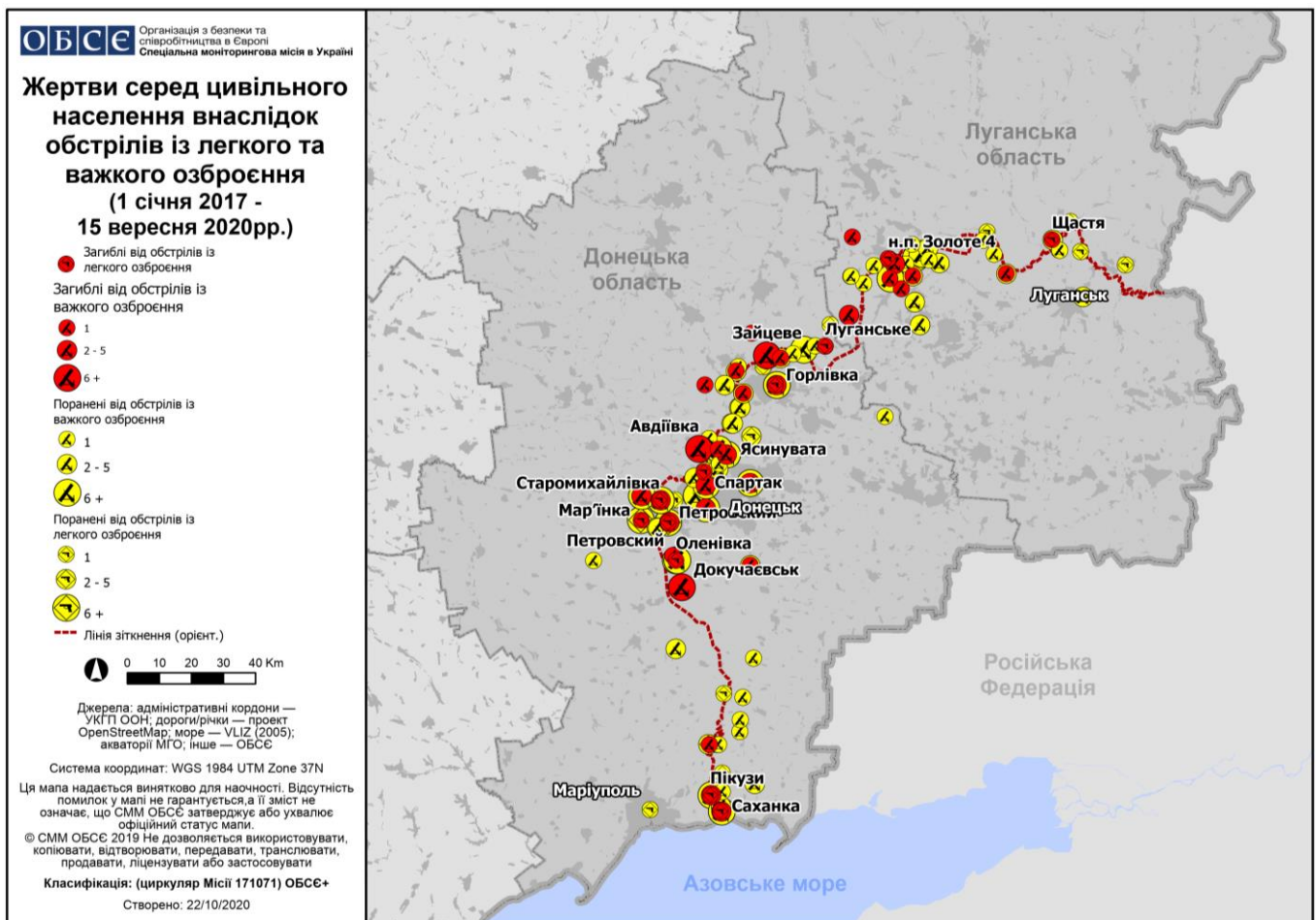
¹¹ У підконтрольних уряду районах зафіксовано 44 жертви серед цивільного населення, водночас у невідконтрольних уряду районах — 127 жертв.

¹² Підконтрольні уряду Мар'їнка та Красногори́вка, а також невідконтрольні уряду Старомихайлівка, Олександрівка, Петровський район і мікрорайон Трудівські в Донецьку.

14 поранених)¹³. У районі невідконтрольної урядові Горлівки та прилеглих населених пунктів¹⁴ з обох боків лінії зіткнення зареєстровано 83 жертви (14 загиблих і 69 поранених)¹⁵. Найвищий рівень жертв серед цивільного населення в Луганській області зафіксовано в районі Золото-4¹⁶ — 51 особа (6 загиблих і 45 поранених)¹⁷.

У період із 1 січня 2017 року до 15 вересня 2020 року в цих чотирьох районах з обох боків лінії зіткнення Місія зафіксувала 274 випадки (97 у підконтрольних урядові районах та 177 у невідконтрольних урядові районах) розміщення озброєння (танків, самохідних артилерійських

установок і гаубиць, протитанкових гармат, реактивних систем залпового вогню (РСЗВ) із порушенням ліній відведення, передбачених Мінськими угодами. 142 із зазначених випадків (30 у підконтрольних урядові районах та 112 у невідконтрольних урядові районах) зафіксовано в Авдіївці, Ясинуватій, а також у північній, центральній і східній частинах Донецька. Як детальніше описано нижче, в усіх чотирьох районах з високим рівнем жертв серед цивільного населення спостерігалася ескалація насильства протягом звітного періоду, що призвело до жертв серед цивільного населення, переселення мирних жителів та пошкодження об'єктів приватної власності та цивільної інфраструктури.

¹³ 51 жертву зафіксовано в підконтрольних урядові районах, 103 — у невідконтрольних урядові районах та 5 — у районах, не підконтрольних жодній зі сторін.

¹⁴ Включають підконтрольні урядові Південне, Залізне, Новгородське та Жованку (Зайцеве), а також невідконтрольні урядові Горлівку, Широку Балку, Гольмівський та невідконтрольну урядову частину Зайцевого.

¹⁵ У підконтрольних урядові районах зафіксовано 26 жертв, а в невідконтрольних урядові районах — 57.

¹⁶ Район навколо Золото-4 включає підконтрольні урядові Попасну, Золоте-4 (Родіну), Новотошківське і невідконтрольні урядові Золоте-5 (Михайлівку), Голубівку, Голубівське, Березівське, Первомайськ і Сентянівку.

¹⁷ 5 жертв зафіксовано в підконтрольних урядові районах, 45 — у невідконтрольних урядові районах та 1 — у районах, не підконтрольних жодній зі сторін.

Ведення бойових дій та ескалація насильства

Протягом звітного періоду Місія відзначила кілька місць, які стали гарячими точками збройного насильства. У цьому розділі описані 5 найвиразніших епізодів ескалації насильства, що призвели до жертв серед цивільного населення, пошкодження об'єктів цивільної інфраструктури та приватної власності, а також мали інший негативний вплив на життя мирного населення. Усі 5 епізодів сталися в 4 згаданих районах, де СММ підтвердила інформацію про найбільшу кількість жертв серед цивільного населення. Наприкінці січня 2017 року внаслідок ескалації насильства поблизу Авдіївки й Ясинуватої зафіксовано близько 50 жертв серед цивільного населення менш ніж за два тижні. У травні й червні 2018 року спостерігалось зростання рівня насильства в районі навколо Горлівки, зокрема біля підконтрольного уряду Південного (кол. Ленінське) і селища Чигарів, а у травні й червні 2019 року посилилася нестабільність ситуації на західній околиці Донецька і у прилеглих населених пунктах (Мар'їнка, Олександрівка, Старомихайлівка й Петровський район Донецька). У районах навколо Золотого протягом звітного періоду двічі фіксувалася ескалація насильства: наприкінці 2018 і на початку 2020 року. Ці періоди ескалації насильства тривали від кількох тижнів до кількох місяців, призводячи до жертв серед цивільного населення, пошкодження об'єктів приватної власності та цивільної інфраструктури.

Трикутник Авдіївка–Ясинувата–Донецький аеропорт (29 січня – 9 лютого 2017)

Як зазначено вище, у районі підконтрольної урядові Авдіївки і непідконтрольної уряду Ясинуватої був зафіксований найвищий рівень жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння. У період із 29 січня до 9 лютого 2017 року рівень насильства в районі Авдіївки, Ясинуватої та Донецького аеропорту досяг безпрецедентного рівня. Із 29 січня до 3 лютого загальна кількість вибухів від вогню, за оцінкою СММ, з озброєння, забороненого Мінськими угодами (зокрема артилерії калібру 122 і 152 мм, 120-мм мінометів і РСЗВ), значно зросла уздовж усієї лінії зіткнення. За один цей тиждень СММ зафіксувала більше вибухів від вогню, за оцінкою Місії, із

РСЗВ, ніж за весь 2016 рік. Понад 60% зафіксованих випадків застосування РСЗВ припадало на денний час.

У цей період 70% від загальної кількості порушень режиму припинення вогню зафіксовано в районах навколо Авдіївки, Ясинуватої та Донецького аеропорту. Увечері 1 лютого спостерігачі бачили, як місцева неурядова організація проводила евакуацію 12 дітей з Авдіївки. 3 лютого члени патрулів Місії бачили місця вогневого ураження та значні пошкодження в районі наметів гуманітарної організації, де можна було зігрітися. Рівень насильства значно знизився на кінець першого тижня лютого, проте залишався вищим за звичні показники в цьому районі, включаючи щонайменше 275 вибухів від вогню, за оцінкою СММ, із забороненого озброєння за останні два дні звітного періоду.

Внаслідок цього насильства тільки за період із 29 січня до 9 лютого 2017 року Місія зафіксувала 49 жертв серед цивільного населення (7 загиблих і 42 поранених)¹⁸ у таких населених пунктах, як Авдіївка і Донецьк, а також непідконтрольна урядові Макіївка (від обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння). Близько 65% жертв серед цивільного населення внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння, підтверджених СММ протягом січня і лютого 2017 року, зафіксовано в цьому районі протягом двотижневого періоду. Завдяки зусиллям Місії зі сприяння налагодженню діалогу і внеску Спільного центру з контролю та координації (СЦКК) інтенсивність бойових дій вдалося знизити після 5 лютого.

Чигарі в Південному (кол. Ленінське) і райони навколо Горлівки (травень –червень 2018)

Підконтрольний уряду населений пункт Південне (кол. Ленінське) і його район Чигарі (на той час не контролювався жодною зі сторін) розташовані на лінії зіткнення, на північний захід від непідконтрольної уряду Горлівки і на південний схід від підконтрольного уряду Торецька (кол. Дзержинськ). Протягом першої половини 2018 року Місія констатувала погіршення безпечної ситуації в цьому районі, зафіксувавши спа-

¹⁸ Із 49 жертв 11 зафіксовано в підконтрольних урядові районах (3 загиблі і 8 поранених) і 38 — у непідконтрольних урядові районах (4 загиблі і 34 поранені).

лах насильства у травні 2018 року. 18 лютого, за спостереженнями СММ, висоту на захід від цього району займали військовослужбовці Збройних сил України (ЗСУ), а до 7 червня відзначено присутність ЗСУ вже в цьому селищі. Спостерігачі також бачили прапор «ДНР», піднятий на вершині терикону приблизно за 600 м на південь від Чигарів. Погіршення безпекової ситуації посилює і без того важкі умови життя в Чигарях. До початку ескалації насильства у травні–червні 2018 року свобода пересування цивільних осіб була суттєво обмежена, оскільки їм доводилося перетинати внутрішні блокпости обох сторін, щоб потрапити до Торецька або Горлівки для отримання доступу до послуг охорони здоров'я, навчання і соціальних служб. Машини швидкої допомоги не могли дістатися селища, і всіх, хто потребував допомоги, необхідно було доправити на околицю населеного пункту. Ескалація насильства стала причиною жертв серед цивільного населення і руйнування будинків, а також призвело до переселення жителів. За даними Донецької військово-цивільної адміністрації, чисельність населення і Чигарях зменшилася від 175 жителів у травні 2018 року до нуля в лютому 2019 року.

У першому кварталі 2018 року СММ зафіксувала приблизно 4 000 порушень режиму припинення вогню на захід і північ від Горлівки, а у другому кварталі 2018 року — близько 15 500 таких порушень, що свідчить про погіршення безпекової ситуації в цьому районі. Високий рівень збройного насильства і забруднення мінами та невзбухлими боєприпасами призвели до того, що доступ СММ, а також інших міжнародних організацій до цього району був обмежений. За цей період спостерігачам вдалося відвідати цей район лише двічі¹⁹.

У період із травня до червня 2018 року СММ підтвердила інформацію про 29 жертв внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння в населених пунктах у радіусі 10 км від Південного і Чигарів, зокрема в підконтрольних урядові Залізному та Новгородському, у підконтрольному урядові Жованці в Зайцевому, а також у непідконтрольних урядові Горлівці, Широкій Балці, Гольмівському та в непідконтроль-

ній уряду частині Зайцевого²⁰. У Чигарях зафіксовано дві жертви серед цивільного населення. 27 травня 70-річний чоловік отримав поранення внаслідок спрацювання міни-пастки, коли він намагався відремонтувати лінії електропередачі біля його будинку, а 16 червня 49-річна жінка отримала осколкові поранення внаслідок обстрілу, коли вона намагалася загасити вогонь, що розгорівся біля її будинку.

Золоте і хутір Вільний (вересень–грудень 2018)

Хутір Вільний розташований між Золотим-4 (Родіною) і Золотим-5 (Михайлівкою). Після квітня 2018 року СММ констатувала погіршення безпекової ситуації на ділянці розведення в районі Золотого та біля неї²¹. БПЛА СММ зафіксували понад 300 протитанкових мін, установлених у південній частині ділянки розведення. До кінця жовтня 2018 року відстань між сторонами склала менше 300 м — у межах дальності стрільби зі стрілецької зброї. Із вересня до грудня 2018 року Місія зафіксувала понад 3 000 порушень режиму припинення вогню супроти трохи більше 600 за попередні 4 місяці.

У міру погіршення безпекової ситуації на ділянці розведення СММ помітила переміщення позицій ближче до краю ділянки: у Золотому-4 (Родіні) і Золотому-5 (Михайлівці). У цих районах у вересні–жовтні 2018 року БПЛА СММ виявили нові позиції ЗСУ та збройних формувань у населених районах і біля них. Близьке розташування позицій і застосування озброєння призвело до жертв серед цивільного населення. За даними військово-цивільної адміністрації в Золотому, наданим Місії, у період із вересня до грудня 2018 року переїхали 23 мирні жителі, при цьому в районі залишилася 21 особа. За словами місцевих жителів, цивільні особи нещодавно переїхали з хутору Вільного до підконтрольного урядові Золотого через побоювання обстрілів з важкого та легкого озброєння, що відбуваються майже щодня.

Із 9 жертв у цих районах (5 загиблих і 4 поранені), інформацію про які Місія змогла підтвер-

¹⁹ 18 лютого, за спостереженнями Місії, на висоті на захід від цього селища перебували військовослужбовці ЗСУ. 7 червня спостерігачі зафіксували присутність ЗСУ вже в селищі, а також прапор «ДНР», піднятий на вершині терикону приблизно за 600 м на південь від Чигарів.

²⁰ Зайцеве — населений пункт у Донецькій області, який складається з трьох районів: підконтрольних урядові Жованки й Бахмутки та непідконтрольного урядові району Зайцевого.

²¹ Три пілотні ділянки розведення визначені в Рамковому рішенні ТКГ про розведення сил і засобів, узгодженому в Мінську 21 вересня 2016 року. Рішення передбачає відведення сил і засобів Збройних сил України та збройних формувань із їхніх поточних позицій, починаючи з трьох пілотних ділянок, з метою створення ділянок розведення, як правило, щонайменше 2 км завширшки та 2 км завглибшки. Зазначені три ділянки розведення розташовані в районах Станіції Луганської (ділянка № 1) та Золотого (ділянка № 2) у Луганській області, та в районі Петрівського (ділянка № 3) у Донецькій області. Розведення почалося на ділянках в районах Золотого і Петрівського у 2016 році, а в районі Станіції Луганській — у 2019 році.

дити протягом 2018 року, 8 зафіксовано в період між 7 жовтня та 14 листопада. Двоє з восьми жертв загинули в районах між позиціями, а інші отримали поранення або загинули в Золотому-5 (Михайлівці), включно з 17-річною дівчиною та 9-річним хлопчиком.

Мар'їнка, Олександрівка, Старомихайлівка і Петровський район Донецька (травень–червень 2019)

У травні 2019 року СММ констатувала погіршення безпекової ситуації в підконтрольних уряду Мар'їнці та Красногорівці, а також у непідконтрольних уряду Олександрівці, Старомихайлівці та Петровському районі Донецька. У цьому районі проживають близько 110 000 мирних жителів. Один із КПВВ, через які мирні жителі перетинають лінію зіткнення, розташований менш ніж за 1 км на південний схід від Мар'їнки. До початку пандемії COVID-19 через цей КПВВ лінію зіткнення щодня перетинали понад 8 500 цивільних осіб²². Із січня до 25 червня 2019 року Місія зафіксувала більш ніж 1 900 порушень режиму припинення вогню, при цьому понад 25 % (530 порушень) сталися у травні. За відповідний період у 2018 році СММ зафіксувала 920 порушень режиму припинення вогню. У червні БПЛА СММ зафіксували траншеї ЗСУ за 600 м від житлових будинків у Мар'їнці, таким чином відстань між сторонами ще більше скоротилася. 7 жертв внаслідок обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння зафіксовано у травні та червні, коли Місія констатувала спалах насильства. 5 осіб постраждали в одному інциденті 14 червня, коли будинок однієї сім'ї, включаючи 9-річну дівчинку, потрапив під обстріл у підконтрольній уряду Мар'їнці.

Населені пункти на схід від ділянки розведення в районі Золотого (січень–лютий 2020)

У період із 1 січня до 23 лютого 2020 року Місія зафіксувала понад 13 000 порушень режиму припинення вогню на схід від ділянки розведення в районі Золотого; більшість із них сталися поблизу підконтрольних уряду Оріхового і Новотошківського, а також непідконтрольних уряду Березівського, Голубівського, Голубівки і Донецького. Ці порушення склали приблизно 90% від загальної кількості порушень режиму припинення вогню в Луганській області, зафіксованих Місією протягом цього періоду. Для порівняння, у другій половині 2019 року в цьому районі сталися тільки 5 % від загальної кількості порушень режиму припинення вогню, зафіксованих СММ у Луганській області. Лише рано-вранці 18 лютого Місія зафіксувала понад 3 000 порушень у цьому районі. СММ підтвердила інформацію про одного постраждалого в цей день — 55-річний чоловік із Голубівського, який отримав поранення, коли вулиця, на якій він жив, потрапила під обстріл. Загалом у період із 1 січня до 23 лютого Місія підтвердила інформацію про 5 жертв серед цивільного населення (усі отримали поранення) у непідконтрольних уряду населених пунктах і пошкодження 17 приватних будинків і ліній електропередачі в Голубівському та Донецькому, що забезпечують подачу електрики для понад 3 000 мирних жителів. У лютому жителі Голубівського розповіли спостерігачам, що 3 із 11 сімей, які проживають на вулиці Артема (у частині населеного пункту, найближчої до лінії зіткнення) виїхали з цього району, а інші залишилися, оскільки їм нікуди їхати.

²² «Пункти пропуску уздовж лінії зіткнення», листопад 2019 р., ст. 8.

РОЗДІЛ 5 «ЖЕРТВИ ВІД ВИБУХУ МІН, НЕВИБУХЛИХ БОЄПРИПАСІВ ТА ІНШИХ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ»

Рис. 11: Жертви серед цивільного населення від вибуху мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

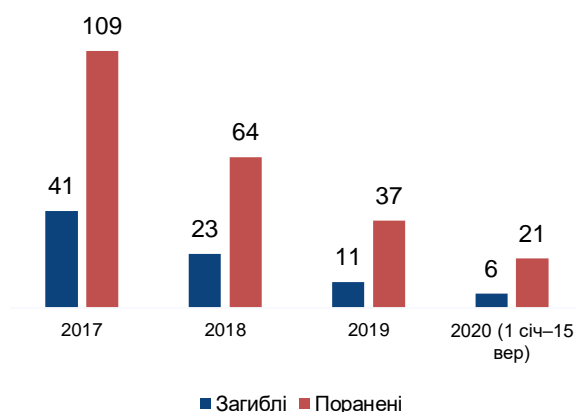
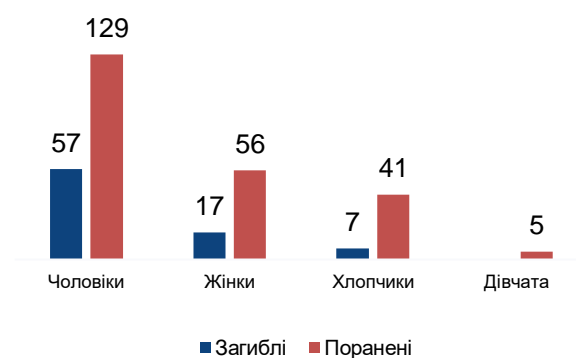

Рис. 12: Жертви серед цивільного населення від вибуху мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів за статтю та віком (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

Як зазначено у звіті СММ «Вплив мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів», опублікованому у 2019 році, охоплені конфліктом райони Донецької і Луганської областей істотно забруднені мінами, невибухлими боєприпасами та іншими вибухонебезпечними предметами, зокрема гранатами і боєприпасами. За даними Міністерства оборони України, понад 7 000 км² землі в підконтрольних уряду районах і 8 000 км²у непідконтрольних уряду районах забруднені подібними предметами²³. Незважаючи на те, що забруднені райони розташовані здебільшого в межах 15 км від лінії зіткнення з обох її боків, протяжність якої становить близько 500 км, вибухонебезпечні предмети також ставали причиною жертв в інших населених пунктах, як-то Велика Новосілка, яка розташована більш ніж за 60 км від лінії зіткнення в підконтрольних урядові районах Донецької області.

Із 2017 року Місія повідомила про понад 40 000 мін (здебільшого протитанкових), установлених уздовж доріг у населених пунктах та біля них, на ділянках розведення і поблизу них, на сільськогосподарських угіддях, а також навколо підконтрольних уряду КПВВ і відповідних блокпостів

збройних формувань, через які щодня проходять тисячі цивільних осіб, щоб перетнути лінію зіткнення. Як зазначено вище, за період, що охоплюється цим звітом, СММ повідомила про понад мільйон порушень режиму припинення вогню вздовж лінії зіткнення. Невідомо, скільки з цих предметів не розірвалися і тепер забруднюють поля, населені пункти і дороги, створюючи загрозу для мирних жителів.

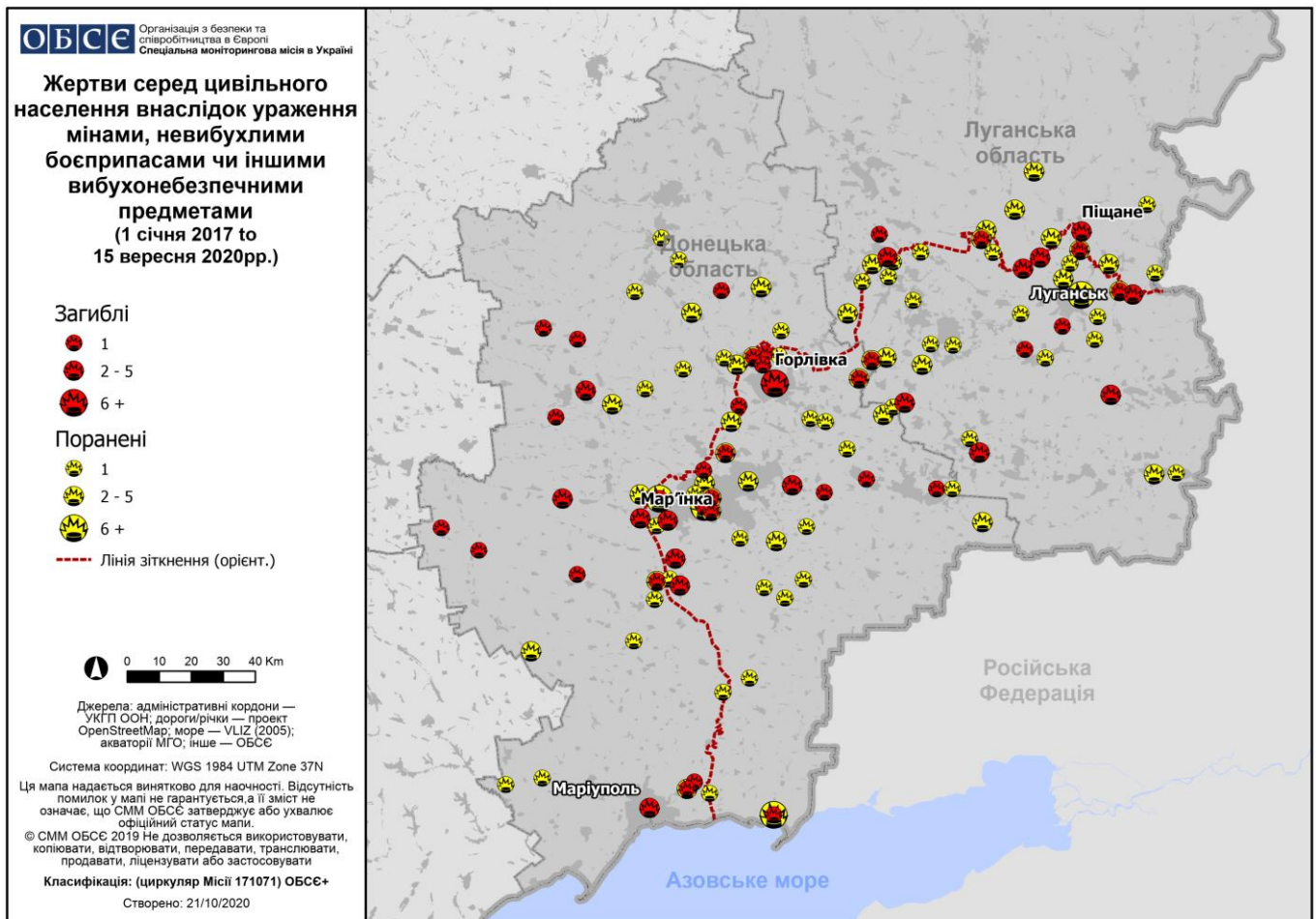
9 березня 2020 року спостерігачі бачили, за їхньою оцінкою, СВП на східному і західному узбіччях автошляху М04 неподалік Донецької фільтрувальної станції (ДФС). Щонайменше 24 артилерійські снаряди (калібром 152 мм) і 1 протитанкова міна були поміщені у вертикальні ніші завглибшки близько 1,5 м. Дорогою регулярно користуються патрулі СММ і робітники фільтрувальної станції, яка забезпечує водопостачання для приблизно 380 000 мирних жителів з обох боків лінії зіткнення.

Як зазначено в Розділі 2, у період із січня 2017 року до липня 2020 року міни та невибухлі боєприпаси стали причиною 312 жертв серед цивільного населення (див. Рис. 11, розбивку за статтю та віком див. Рис. 12). 81 мирний житель

²³ Див. детальнішу інформацію про те, як впливають такі предмети на життя мирних жителів у звіті СММ «Вплив мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів на цивільне населення Донецької і Луганської областей на сході України», опублікованому у 2019 році: <https://www.osce.org/uk/special-monitoring-mission-to-ukraine/442219>.

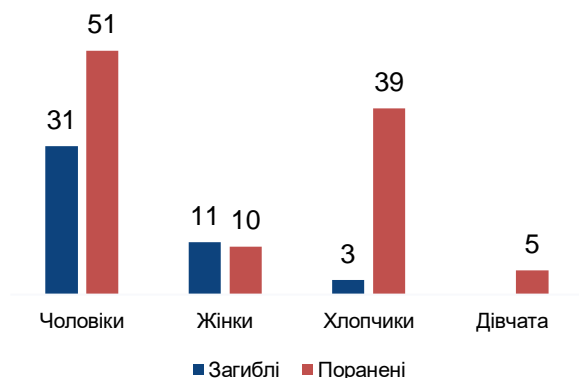
загинув внаслідок спрацювання таких предметів, що склало половину всіх летальних випадків, підтверджених Місією протягом звітного періоду. У 2017 році СММ підтвердила інформацію про 150 жертв серед цивільного населення внаслідок спрацювання подібних предметів. Однак, як і у випадках із жертвами від обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння, кількість жертв у наступні роки зменшувалася (див. Рис.11). Більшість таких жертв серед цивільного населення (201 особа) зафіксовано в Донецькій області. Понад 70% летальних випадків і більш ніж 55 % цивільних осіб, які отримали поранення через спрацювання подібних предметів, — це чоловіки. Серед дітей 90% постраждалих внаслідок спрацювання мін та інших вибухонебезпечних предметів становили хлопчики.

Цивільні особи гинули або отримували поранення через неправильне поводження з гранатами, невибухлими або іншими боєприпасами. Люди гинули або отримували поранення уздовж берегів річок, у полях під час виконання сільськогосподарських робіт або збору хмизу, при спробах перетнути лінію зіткнення на КПВВ і відповідних блокпостах, а також під час відвідин могил родичів на кладовищах вздовж лінії зіткнення. Місія також повідомляла про інциденти, коли працівники гинули або отримували поранення під час підготовки об'єктів інфраструктури до проведення ремонту та технічного обслуговування.

Неправильне поводження або розбирання невибухлих боєприпасів, інших боєприпасів та вибухонебезпечних предметів

Рис. 13: Жертви серед цивільного населення через неправильне поводження/розбирання невибухлих та інших боєприпасів за статтю та віком (1 січня 2017 – 15 вересня 2020)

З усіх інцидентів, під час яких внаслідок вибуху мін, невибухлих боєприпасів або інших вибухонебезпечних предметів гинули або отримували поранення цивільні особи, 150 випадків були спровоковані неправильним поводженням з такими предметами або спробою їх розібрати (див. Рис. 13). Загалом до цієї категорії потрапляють відмічені на карті вище місця інцидентів, розташовані далеко від лінії зіткнення. У 45 випадках через подібне неправильне поводження мирні жителі гинули. Цивільні особи роблять це з різних причин: щоб отримати металобрухт на продаж, зробити сувеніри або з цікавості. Крім цього, у деяких випадках люди перебували під впливом алкоголю, коли вони неправильно поводилися з подібними предметами. Понад 40% випадків, коли чоловіки гинули або діставали поранення внаслідок вибуху мін та інших вибухонебезпечних предметів, сталися через неправильне поводження з цими предметами або спроби їх розібрати. У 87% випадках жертвами неправильного поводження з невибухлими боєприпасами, зброєю або іншими боєприпасами або спроби їх розібрати ставали хлопчики. У більшості інцидентів, коли жінки (21 жертва) або дівчата (5 жертв) гинули або діставали поранення, вони просто перебували поруч.

Цивільні особи знаходили подібні предмети (як-то гранати, підричники та реактивні гранати) у різних місцях: у лісах, полях і на берегах річок, а також у районах, які раніше використовувалися як полігони. Понад 65 випадків пов'язані з ручними гранатами. Наприклад, 11 січня 2020 року 35-річний чоловік загинув у своєму будинку після вибуху реактивної гранати в підконтрольному урядові Шевченко в Донецькій області, розташованому більш ніж за 60 км від лінії зіткнення. Жінка, яка проживає в цьому населеному пункті, повідомила спостерігачам про те, що чоловік зазвичай збирав металобрухт на розташованому неподалік військовому полігоні, який більше не використовується. Вона додала, що подібним збором металобрухту часто займаються молоді люди і навіть школярі.

У квітні 2017 року 16-річному хлопцю ампутували руку, а також він отримав поранення ока і ноги внаслідок вибуху невибухлого боєприпаса, який він знайшов біля свого будинку в Ясинуватій Донецької області. У травні 2018 року 32-річний чоловік із Великої Новосілки, населеного пункту біля Шевченка, помер після того, як вибухнув предмет, знайдений ним на березі річки. У вересні 2019 року в невідконтрольних уряду районах два хлопчики (7 і 12 років) у Красній Зорі Луганської області отримали поранення після вибуху світло-шумової гранати, яку вони знайшли в полі поруч із селом.

Річки та береги річок

Протягом звітного періоду Місія підтвердила інформацію про 31 жертву серед цивільного населення, більшість із яких (80%) склали чоловіки і хлопчики (22 чоловіки, 6 жінок і 3 хлопчики), які загинули або отримали поранення уздовж берегів річок, наступивши на міну або інший вибухонебезпечний предмет під час рибної ловлі, збирання хмизу або просто прогулюючись уздовж річки.

Більшість випадків сталися в Луганській області вздовж берегів річки Сіверський Донець (здебільшого в невідконтрольних уряду районах), водночас СММ також підтвердила інформацію про постраждалих в невідконтрольних уряду районах на берегах річки Кальміус в Донецькій області. По русло обидвох річок (Сіверського Донця і Кальміуса) частково проходить лінія зіткнення в Луганській і Донецькій областях відповідно. Як

зазначалося у звіті Місії за 2019 рік, місцеві жителі в непідконтрольному уряді Набережному розповіли спостерігачам, що вони не дозволяють дітям грати біля берегів річки Кальміус через наявність там мін і невибухлих боєприпасів. СММ підтвердила інформацію про трьох дітей, які постраждали біля берегів річок (всі інциденти сталися у 2017 році). У квітні 2017 року 12-річний хлопчик отримав серйозні поранення рук внаслідок вибуху предмета, який він знайшов на березі річки Вільхова біля непідконтрольної урядові Веселої Тарасівки в Луганській області. У серпні 2017 року два хлопчики (14 і 15 років) отримали опіки після того, як підпалили мішок із порохом, який вони знайшли на покинутому блокпості біля річки в підконтрольній уряді Райгородці Луганської області.

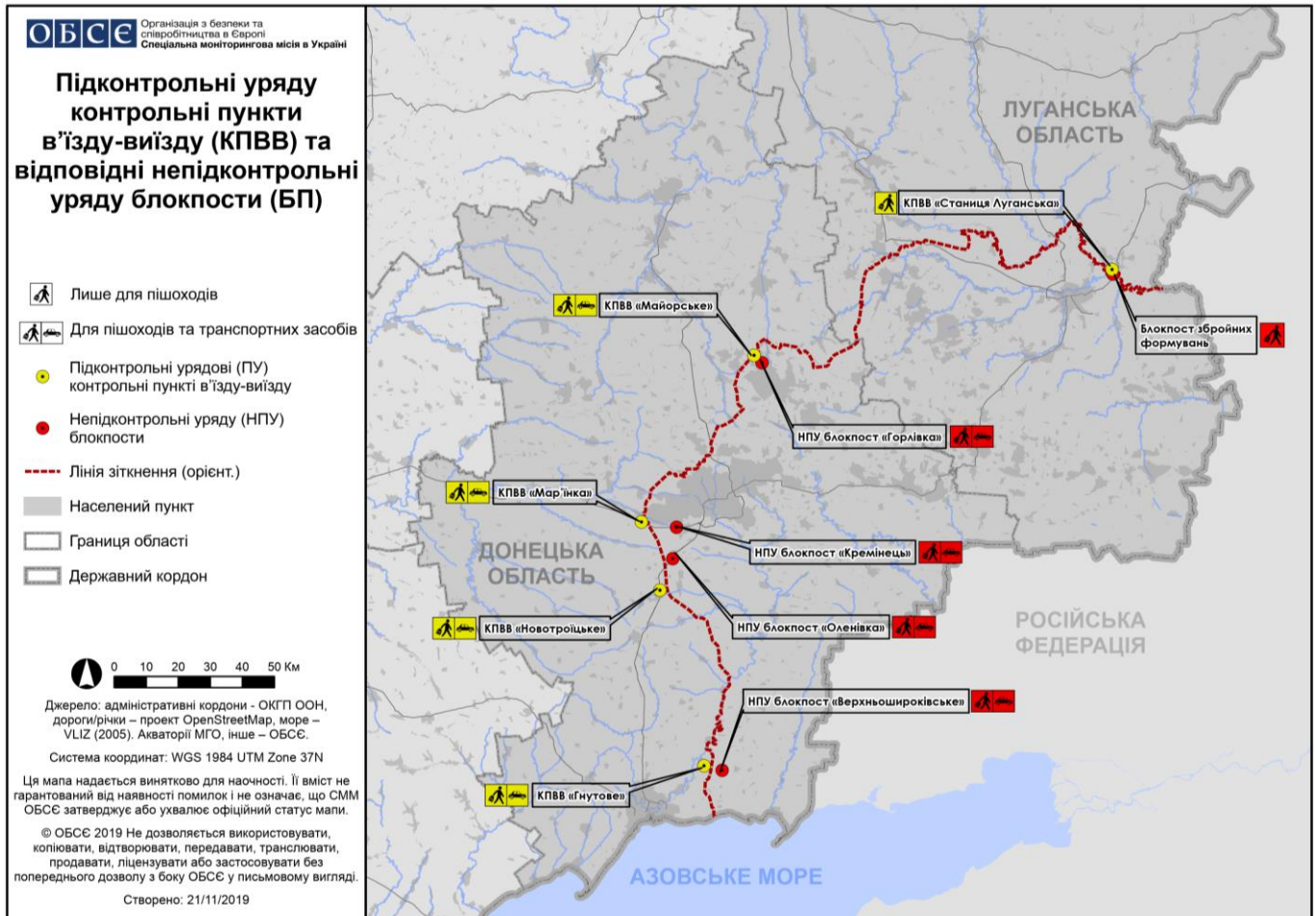
1 березня 2020 року 49-річному чоловікові та 23-річній жінці провели операції з ампутації ніг після того, як вони наступили на вибухонебезпечний предмет під час прогулянки вздовж Сіверського Донця неподалік непідконтрольної уряді Миколаївки. 28 лютого 2020 року 57-річний чоловік помер через велику втрату крові внаслідок отриманих травм після того, як він наступив на міну, збираючи дрова на березі Сіверського Донця біля непідконтрольного уряді Піонерського.

Райони поблизу підконтрольних уряді КПВВ і відповідних блокпостів збройних формувань

Як зазначалося у тематичних звітах СММ «Вплив мін та інших вибухонебезпечних предметів», опублікованому у 2019 році, та «Пункти пропуску уздовж лінії зіткнення: причини переміщення цивільних осіб і труднощі, з якими вони стикаються при перетині», опублікованому в листопаді 2019 року, п'ять дорожніх коридорів, якими цивільні особи можуть перетнути лінію зіткнення, сильно забруднені мінами та невибухлими боєприпасами як поблизу підконтрольних уряді КПВВ, так і біля відповідних непідконтрольних уряді блокпостів (див. карту нижче, де

вказані КПВВ і відповідні блокпости). До введення обмежень пересування у зв'язку з пандемією COVID-19 десятки тисяч мирних жителів щодня перетинали лінію зіткнення, щоб отримати пенсії та соціальні виплати, провідати сім'ї, скористатися медичними послугами і перевірити свою власність і з сотні інших причин.

У період із 2017 року до липня 2020 року СММ підтвердила інформацію про 17 жертв серед цивільного населення (7 чоловіків і 10 жінок) біля дорожніх коридорів через КПВВ, що проходять уздовж підконтрольних уряді Новотроїцького та Майорська, через інші блокпости уздовж лінії зіткнення або інші місця, де люди намагалися скористатися неофіційними маршрутами, щоб перетнути лінію зіткнення. Зовсім нещодавно, 14 травня 2020 року, 35-річна жінка отримала серйозні поранення і їй довелося ампутувати ступню після того, як вона наступила на міну біля підконтрольного урядові КПВВ поблизу Новотроїцького в Донецькій області. У лютому 2019 року 59-річний чоловік та його 86-річна матір перетинали лінію зіткнення через КПВВ біля Новотроїцького, рухаючись із непідконтрольних уряді районів до підконтрольних, щоб отримати пенсію. На зворотному шляху мікроавтобус, у якому вони поверталися, наїхав на вибухонебезпечний предмет (ймовірно протитанкову міну) неподалік відповідного блокпоста збройних формувань поблизу Оленівки. У результаті цього інциденту загинули 35-річний водій і жінка. У грудні 2017 року 71-річний чоловік отримав поранення, коли він зійшов з головної дороги, щоб відлучитися в туалет, незважаючи на наявність знаків про міну небезпеку, біля підконтрольного уряді Березового, на дорозі до КПВВ поблизу Новотроїцького. У липні 2017 року 38-річна жінка отримала поранення, а її 38-річний чоловік загинув після того, як вони зачепили міну-пастку біля підконтрольного уряді КПВВ «Майорське». У травні 2017 року дві жінки отримали поранення між непідконтрольною уряді Горлівкою та підконтрольним уряді Торецьком після вибуху невстановленого предмета, коли вони намагалися перетнути лінію зіткнення поблизу КПВВ «Майорськ».

Поля і сільськогосподарські землі

24 мирні жителі загинули або отримали поранення під час роботи в полях і на сільськогосподарських землях, а також на околицях міст і сіл (15 чоловіків та 9 жінок). У квітні 2017 року одна жінка загинула, а ще 10 чоловіків і 1 жінка отримали поранення, коли вони прибирали листя на узбіччі дороги в лісі на околиці невідконтрольного уряду Новоазовська в Донецькій області. У червні 2019 року двоє чоловіків отримали поранення, коли під час роботи на оброблюваному полі на південь від підконтрольної уряду Попасної трактор, яким вони керували, наїхав на предмет, що вибухнув. У листопаді 2017 року 54-річна жінка отримала поранення нижніх кінцівок і тулуба після того, як вона випадково спричинила детонацію предмета, коли пасла худобу в полі неподалік підконтрольної уряду Кодеми в Донецькій області. У червні 2017 року 30-річний чоловік загинув, а двоє інших чоловіків отримали поранення, коли вантажівка, у якій вони перебували,

наїхала на вибухонебезпечний предмет. Чоловіки працювали в полі поруч із невідконтрольною уряду Боржиківкою Луганської області.

Розмінування за сприяння та моніторингу СММ

У 2019–2020 роках сторони здійснювали роботи з розмінування поблизу навчальних закладів, кладовищ і сільськогосподарських земель у населених пунктах уздовж лінії зіткнення. Місія підтримувала такі ініціативи шляхом сприяння діалогу та здійснення моніторингу дотримання локального режиму припинення вогню під час проведення таких робіт²⁴. У 2019 році, із 6 до 12 лютого, СММ сприяла встановленню локальних режимів припинення вогню і здійснювала моніторинг їх дотримання для уможливлення прове-

²⁴ Незважаючи на це, Місія не може з упевненістю стверджувати, що в зазначених районах немає мін або невибухлих боєприпасів.

дення робіт із розмінування біля чотирьох шкіл і одного дитячого садка в підконтрольних уряду Гранітному, Миколаївці, Золотому-4 (Родіні) і Станиці Луганській, а також біля трьох шкіл і двох дитячих садків у непідконтрольних уряду Гольмівському й Оленівці. Пізніше того ж року, 1–4 травня, Місія сприяла встановленню локальних режимів припинення вогню і здійснювала моніторинг їх дотримання для уможливлення здійснення огляду та виконання робіт із розмінування на 19 кладовищах в 11 підконтрольних уряду районах (зокрема в районі Золотого і Катеринівки, а також у Світлодарську, Воздвиженці, Луганському та Миронівському).

Паралельно з обговореннями на саміті «Нормандської четвірки» у грудні 2019 року, під час яких було домовлено про оновлення плану розмінування, це питання обговорювалося на зустрічі Робочої групи ТКГ з безпекових питань (РГБ), на якій Координатор запропонував сконцентруватися на районах, які часто використовуються цивільним населенням, особливо між КПВВ і відповідними блокпостами. У період із 30 березня до 27 квітня 2020 року Місія сприяла встановленню локальних режимів припинення вогню і здійсню-

вала моніторинг їх дотримання для уможливлення проведення огляду та робіт із розмінування компетентними органами влади України на 44 кладовищах, розташованих у 27 населених пунктах у підконтрольних уряду районах Донецької та Луганської областей. Цей період припав на Великдень, коли багато мирних жителів відвідують могили своїх рідних.

Із червня 2020 року Місія також сприяла встановленню локальних режимів припинення вогню і здійснювала моніторинг їх дотримання для уможливлення проведення робіт із розмінування сільськогосподарських земель поблизу кількох населених пунктів у підконтрольних уряду районах Луганської області, наприклад: у Геївці, Гірському, Степовому, Оріховому і Новотошківському.

У вересні учасники РГБ досягли розуміння щодо Рамкового рішення про протимінну діяльність, яке включало 19 із 20 спочатку запропонованих ділянок розмінування, зокрема на 5 функціонуючих КПВВ (Майорськ, Мар'їнка, Новотроїцьке, Гнутове та Станиця Луганська). Рішення очікує остаточного затвердження на ТКГ.

ЗАКЛЮЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

За останні шість років конфлікт на сході України забрав безліч життів мирних жителів з обох боків лінії зіткнення. Із 1 січня 2017 до 15 вересня 2020 рр. Місія підтвердила інформацію про приблизно 950 жертв серед цивільного населення в охоплених конфліктом районах Донецької і Луганської областей. Незважаючи на те, що з 2017 року кількість жертв з кожним роком зменшувалася, цивільні особи і далі гинули й отримували поранення в результаті обстрілів зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння, від вибухів мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів. Як зазначено в цьому та інших звітах СММ, наявність цього озброєння призвело не тільки до жертв, але також вплинуло на життя і засоби для існування мирних жителів з обох боків лінії зіткнення, зокрема їхню свободу пересування, працевлаштування, а також доступ до освіти і послуг охорони здоров'я.

Критично важливим залишається повне дотримання режиму припинення вогню, а також щоб сторони поставили своїм пріоритетом заходи, спрямовані на захист цивільного населення від триваючого насильства, зокрема від застосування артилерії та мінометів у житлових районах і біля них.

Як зазначено в Розділі 4, заходи з посилення режиму припинення вогню, узгоджені сторонами 22 липня 2020 року, мають відчутний вплив на кількість жертв серед цивільного населення. У період із 27 липня, коли зазначені заходи набули чинності, до 15 вересня СММ констатувала суттєве і стабільне зменшення кількості порушень режиму припинення вогню. Між 27 липня та 15 вересня Місія отримала лише одне повідомлення про жертву серед цивільного населення внаслідок обстрілу з важкого озброєння або стрілецької зброї та легкого озброєння. Заходи, узгоджені сторонами 22 липня, включають «заборону розміщення важкого озброєння в населених пунктах та поблизу них, передусім біля об'єктів цивільної інфраструктури, зокрема поблизу шкіл, дитячих садків, лікарень і громадських місць»²⁵. Вкрай потрібно, щоб сторони дотримувалися цих заходів, оскільки наявність військової техніки та позицій, а також техніки та позицій військового типу у житлових будинках і на об'єктах цивільної інфраструктури та біля них

робить їх мішенями. Із 1 січня 2017 і до 15 вересня 2020 рр. Місія зафіксувала понад 270 випадків розміщення озброєння із порушенням ліній відведення з обох боків лінії зіткнення, при цьому понад половину цих випадків зафіксовано в густозаселених районах навколо Авдіївки, Ясинуватої та деяких частин Донецька.

Незважаючи на те, що обстріли залишаються основною причиною жертв серед цивільного населення, спрацювання мін, невибухлих боєприпасів та інших вибухонебезпечних предметів призвело до більшої кількості летальних випадків протягом звітного періоду (зокрема щодо чоловіків і хлопчиків), ніж обстріли зі стрілецької зброї, легкого та важкого озброєння разом узяті. Навіть після 27 липня Місія підтвердила повідомлення про 8 жертв серед цивільного населення від вибуху мін та інших вибухонебезпечних предметів. Міни, боєприпаси, залишені сторонами, а також невибухлі боєприпаси загрожують життю мирних жителів, незважаючи на зменшення кількості порушень режиму припинення вогню. У цьому відношенні, на виконання дорученого завдання зі сприяння налагодженню діалогу СММ підтримувала зусилля сторін з отримання гарантій безпеки для виконання робіт, пов'язаних із розмінуванням, у той час як патрулі здійснювали моніторинг дотримання локальних режимів припинення вогню під час виконання таких робіт. Місія готова і надалі сприяти налагодженню діалогу та здійснювати моніторинг дотримання локального режиму припинення вогню з метою підтримки подальших зусиль сторін із розмінування.

Сторони повинні дотримуватися зобов'язань, взятих на себе в березні 2016 року відповідно до Рішення ТКГ про протимінну діяльність, щодо маркування та огороження районів, що підлягають розмінуванню, а також щодо проведення інформаційно-просвітницької роботи серед цивільного населення для підвищення рівня обізнаності про небезпеку від мін та невибухлих боєприпасів. Під час підготовки таких інформаційно-просвітницьких заходів слід враховувати ретельний ґендерний аналіз, більш глибокий, ніж просто розбивка за статтю та віком, щоб мати повне уявлення про те, чому певні групи більш схильні до загибелі та отримання поранень від таких предметів. Протимінна діяльність є предметом

²⁵ Повідомлення для друку Спецпредставника Чинного голови ОБСЄ після чергової зустрічі в рамках ТКГ 22 липня 2020 року: <https://www.osce.org/ru/chairmanship/457888>.

обговорення на засіданнях РГБ. За підсумками саміту «Нормандської четвірки» у грудні 2019 року на засіданні РГБ, що відбулося 1 вересня 2020 року, учасники досягли розуміння щодо оновленого плану розмінування, зокрема на КПВВ і відповідних блокпостах, хоча він досі підлягає затвердженню на ТКГ²⁶. Місія серйозно ставить питання перевірки та підтвердження інформації про жертв серед цивільного

населення, докладає значних зусиль і спрямовує ресурси на ретельне уточнення повідомлень про жертви, незважаючи на перешкоди, із якими часто стикалися спостерігачі в непідконтрольних уряду районах, й обмеження діяльності Місії в умовах пандемії COVID-19. СММ і далі включатиме інформацію про підтверджені випадки у свої звіти, доступні широкому загалу.

²⁶ Див. повідомлення для друку Спецпредставника Чинного голови ОБСЄ після чергової зустрічі в рамках ТКГ 2 вересня 2020 року: <https://www.osce.org/ru/chairmanship/462670>.